

IV. Finansal Kesim

Kredi büyüme oranlarında geçmiş dönemlerde görülen ivmelenme fonlama maliyetlerinin faizlere yansımaları, kur gelişmelerinin etkisi ve destekleyici teşviklerin azalmasıyla yavaşlamış, kredi büyüme oranı tarihsel ortalamasına yakınsamıştır. Artan dönem içi ilavelerin tahsilatlarla dengelenmesiyle TGA bakiyesi sınırlı bir artış sergilemiş, bankacılık sektörü TGA oranı güçlü aktif kalitesini yatay seyreden TGA oranıyla korumaya devam etmiştir. Son dönemde artış gösteren yakın izlemedeki kredilerin yeni raporlama sistemi TFRS-9 ile bağlantılı olduğu, yeniden yapılandırma taleplerinin ise sisteme yaygın bir ihtiyacı temsil etmediği, daha ziyade talepte bulunan firmaların kredi vadelerini nakit akımları ile uyumlu hale getirme amacı taşıdığı görülmüştür. Ekonomik büyümenin destekleyici yapısı ve sağlam makro ihtiyati politikalar 2018 yılında sektörün güçlü aktif kalitesinin desteklemektedir.

TL ve YP likidite rasyoları yasal sınırların üzerinde seyreden bankacılık sektörünün yurt dışı kaynak kullanımı artmaktadır. Bankaların kısa ve uzun vadeli likidite pozisyonlarındaki güvenli seyir, dış borç vade kompozisyonunda yaşanan olumlu görünüm ve borç temin edilen ülke/banka sayısında yaşanan çeşitlilik, bankacılık sektörünün uluslararası piyasalarda yaşanabilecek olası oynaklıklara karşı direncini artırmaktadır. Bununla birlikte, bankaların dış kaynak maliyetlerindeki marjlarda sınırlı da olsa bir iyileşme yaşanması ve yükselen libor faiz oranları nedeniyle toplam maliyetlerde görülen artışa rağmen bankaların dış borç yenileme oranlarının yüzde 100'ün üzerinde seyretmesi, yabancı finansal kuruluşların kredi arzında bir değişimin olmadığına işaret etmektedir. Son Rapor döneminde, TL likidite ihtiyacı bankaları alternatif fonlama araçlarına yönlendirmiş olup, bankaların uzun vadeli tahvil ve sermaye benzeri menkul kıymet ihraçlarında görülen artış devam etmektedir.

Sektörün TL ve YP cinsinden bilanço içi ve bilanço dışı varlık ve yükümlülüklerinin yeniden fiyatlandırma kanalı ile maruz kaldığı faiz duyarlılığı geçen yılın aynı dönemi ile önemli ölçüde farklılaşarak sınırlı seviyede gerçekleşmiştir. YP net genel pozisyonu/öz kaynak oranı iki yönlü standart yasal sınırın oldukça altında yüzde 3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bilanço dışı YP işlemlerinde para takası işlemlerinin baskınlığı içinde bulunduğumuz Rapor döneminde de korunmuştur.

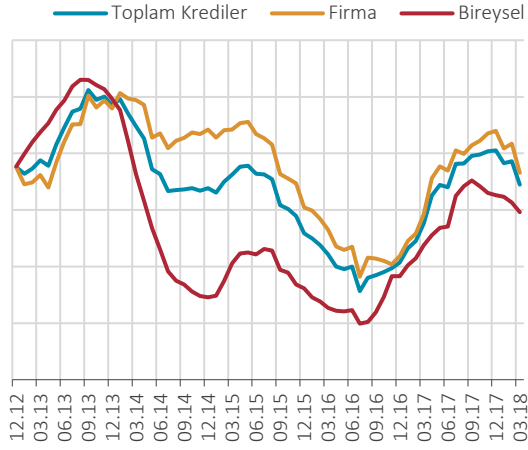
Geçtiğimiz Rapor döneminden itibaren öz kaynak ile aktif kârlılık oranındaki görece yatay seyrinde, artan sermaye piyasası işlemleri zararlarının ve mevduat faiz giderlerindeki sınırlı artışın belirgin etkisi olmuştur. 2017 yılının son çeyreğinde KGF kefaletli kredi kullanımının üst sınıra yaklaşması ile mevduat faizlerindeki ılımlı yükseliş kaynaklı net faiz marjındaki yatay seyir, hacim kanalından gelen etkiyi sınırlamış olsa da 2018 yılının Ocak ayında yeni kefalet imkânı ve kredi geri dönüşlerine göre yıl içinde ilave kefalet kullandırmalarının destekleyici etkisi ile net faiz gelirlerindeki olumlu görünüm sürmüştür. 2018 yılının Ocak ayındaki TGA karşılama oranlarındaki belirgin düşüş TFRS -9 standardı uygulamasına geçişle birlikte ayrılan karşılık tutarının azalması sonucu gerçekleşmiştir.

Güçlü sermaye yeterlilik oranında yükselen kârlılık ve sermaye hesaplamasına dâhil edilen borçlanma araçlarındaki artışın yanında içsel kaynak olarak iştirakler, bağlı ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların olumlu menkul kıymet değerlemesi de dikkat çekmiştir. 2018 yılında sıkılaştırılan finansal koşulların da etkisi ile sektörün kârlılığını faiz marjları üzerinden korumaya çalışacağı düşünülmektedir.

IV.1 Kredi Gelişmeleri ve Kredi Riski

2016 yılı üçüncü çeyreğinden itibaren çeşitli teşvik politikalarının etkisiyle kredi büyüme oranlarında görülen ivmelenme 2017 yılı son çeyreğinde yavaşlamış, 2018 yılı başından itibaren gerek firma gerek bireysel kredilerde tarihsel ortalamasına yakınsamıştır. 2018 yılı Mart ayı itibarıyla kur etkisinden arındırılmış toplam kredi büyüme oranı yüzde 17 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.1.1).

Grafik IV.1.1: Yıllık Kredi Büyümesi (KEA, %)

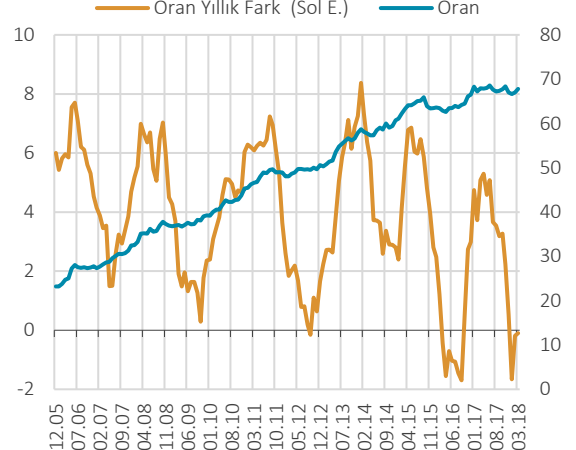

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Döviz endeksli krediler YP kredilere dâhil edilmiş, YP meblağlar ABD doları için 0,7, euro için 0,3 ağırlıkla elde edilen sepet kullanılarak kur etkisinden arındırılmıştır.

Grafik IV.1.2: Kredi/GSYİH Oranı (%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Oran, aylık stok kredinin son bir yıllık toplam GSYİH'deki payı olarak hesaplanmaktadır.

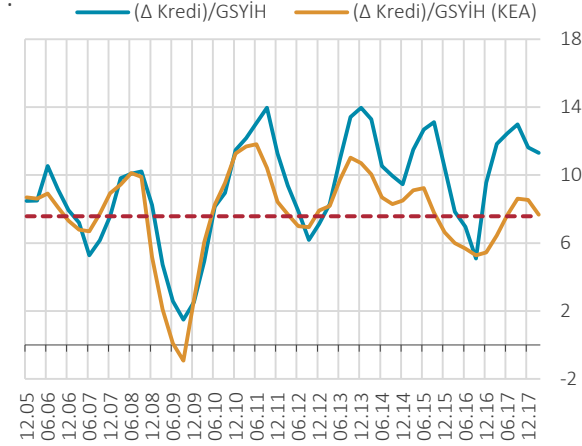
Kredi büyüme oranlarında görülen yavaşlamada bankaların artan fonlama maliyetlerini kredi faizlerine yansıtması özellikle TL ticari ve konut kredilerinde etkili olurken, zayıf seyreden YP kredi kullanımı ile birlikte ticari kredilerdeki gelişmeler toplam kredi büyüme oranında belirleyici olmuştur. Diğer taraftan faiz gelişmeleri, geçmiş Rapor döneminde etkili olan özel tüketim harcamalarına getirilen mali teşviklerin sona ermesi ve makroihtiyati tedbirlere getirilen değişikliklerin ilk etkilerinin hafiflemesiyle ihtiyaç kredisi büyüme oranındaki ivmelenme hız kesmiş, oran görece yüksek seviyelerde yatay bir seyir izlemiştir. Firma kredilerinde ise faiz saikiyle beraber TL kredilerde destekleyici yönde alınan teşvik ve tedbirlerin azalması etkili olmuştur. Döviz kuru gelişmelerinin YP kredi talep ve arz tarafında yarattığı daraltıcı etki hafifleyerek de olsa devam etmiş, YP ticari kredi büyüme oranları uzun dönem ortalamasının altında bir seyir izlemiştir. Bu gelişmeler neticesinde kredilerin GSYİH'ye oranı sabit bir seyir izlemiş, orandaki fark daralma göstermiş, bankacılık sisteminden yıllık net kredi kullanımı cari ve kur etkisinden arındırılmış seriler uzun dönem ortalamasına yakınsamıştır (Grafik IV.1.2 ve Grafik IV.1.3).

2017 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla, ülkemizde bankalarca finans dışı kesime sağlanan kredinin GSYİH'ye oranı emsal gelişmekte olan ülkelere benzer seviyelerde gerçekleşmiş, bu orandaki iki yıllık değişim ise yüksek seyretmiştir. Bu değişimde ikinci çeyrekte görülen artışta özellikle bu dönemde yoğun şekilde tahsis edilen hazine destekli KGF uygulaması sonrasında firma kredilerinde yaşanan toparlanma etkili olmuştur. Bahsi geçen teşvik kapsamındaki kullanımların yavaşlamasıyla üçüncü çeyrek iki yıllık farkı ortalamaya daha yakın bir seviyede gerçekleşmiştir.

Kredi gelişmelerinde talep ve arz kaynaklı dinamikler etkili olmuştur. Banka Kredileri Eğilim Anketi'ne göre talep kanalında güçlü seyreden ihtiyaç kredisi talebiyle firmalar tarafında artan işletme sermayesi ihtiyaçları ile borçların yeniden yapılandırılması saikleri ile artan TL kredi talebi etkili olmuştur. Arz kanalında ise bankaların 2018 yılı birinci çeyreğinde kredi standartlarında bir önceki döneme nazaran

firma kredilerinde bir miktar sıkılaştırma gözlemlenmiştir. Önümüzdeki dönemde para politikasındaki sıkı duruşun etkilerinin belirginleşmesi ile kredi büyümesinin ılımlı yavaşlamasını devam ettirmesi beklenmektedir.

Grafik IV.1.3: Yıllık Stok Kredi Değişiminin GSYİH'ye Oranı (%)

Kaynak: BDDK, TCMB, TÜİK Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Yıllık kredi değişiminin GSYİH'ye oranı gösterilmiştir. Çeyreklik YP kredi stok değişimi üç aylık farklar alınarak hesaplanmıştır, ilgili çeyreğe dair ortalama ABD doları ve euro döviz alış kurundan TL'ye çevrilerek kur etkisinden arındırılmıştır. Toplam kur etkisinden arındırılmış yıllık kredi stok farkı 4 çeyreklik TL ve kur etkisinden arındırılmış YP kredi stok farkı toplanarak hesaplanmıştır. Dövizde endeksli krediler YP kredilere dâhil edilmiştir. Kesikli çizgi KEA değerinin 2004 yılından günümüze uzun dönem ortalamasını gösterir.

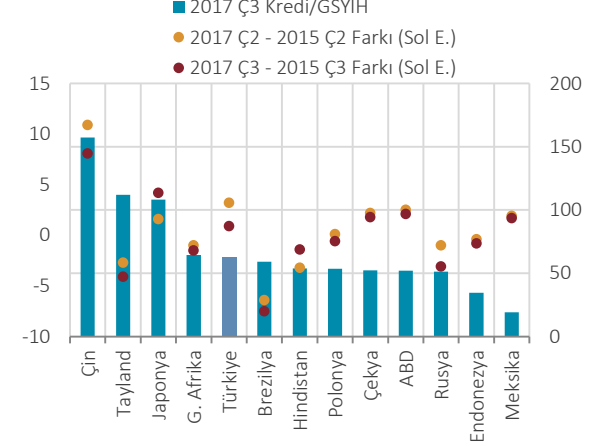
IV.4.1 Firma Kredileri

Geçtiğimiz Rapor döneminde KOSGEB faizsiz kredi desteği, TOBB düşük faizli Nefes Kredisi ve Hazine destekli KGF kefaleti gibi teşviklerle ivmelenerek artan firma kredileri, son dönemde yeni teşviklerde uygulanan limitler, kullanım alanlarına getirilen ekonomik katma değeri artıran kural seti ve baz etkileri ile artış hızını kaybederek büyümüştür. Kur etkisinden arındırılmış toplam firma kredisi büyüme oranı Mart ayında yüzde 18 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.1.1). Firma kredilerinde görülen artışta TL kredilerdeki büyüme ile birlikte döviz kurundaki gelişmeler belirleyici olmaya devam etmiştir. TL kredi büyüme oranı, tüm firma ölçeklerinde görülen yavaşlama ile toplamda yüzde 25 olarak gerçekleşmiştir (Grafik IV.1.5). Son dönemde, yıl başında açıklanan 55 Milyar TL'lik KGF kefalet limitine ek olarak kredi geri dönüşlerinden ortaya çıkan limit boşluğundan tanınan 35 Milyar TL'lik imkânın TL kredi büyümesini destekleyeceği öngörülmektedir.

Son rapor dönemine kıyasla döviz kurlarındaki artış ve kur riski yönetimi kapsamındaki düzenleyici uygulamaların bankalarca ihtiyatlı bir şekilde yürürlük tarihinden önce kısmen uygulanmaya başlanmasıyla küçük ölçekli firmaların yurt içi kaynaklı YP kredileri daralmaya devam etmiş, büyük ve orta ölçekli firma YP kredileri ise baz etkisiyle ılımlı bir toparlanma kaydetmiştir (Grafik IV.1.6). YP kredilerin yaklaşık beşte dördünü kullanan büyük ölçekli firmaların son dönemdeki yatay seyreden kullanımı YP kredi büyümesinin genel seyrinde belirleyici olmuş, yurt içi kaynaklı YP krediler Mart ayında geçtiğimiz yıla göre hafifçe toparlanarak toplamda yüzde 2,4 büyümüştür.

Firmalar genelde uzun vadeli yatırımlar için kullanmayı tercih ettikleri YP kredileri faiz ve kur gelişmelerini gözeterek yurt içi ve yurt dışı kaynaklar arasında ikame ederek kullanmaktadır. 2017 yılı ilk üç çeyreğinde, bu genel eğilimin aksine, her iki kaynaktan YP kredi kullanımı büyüme oranları yavaşlansa da içinde bulunduğumuz dönemde durağan seyreden yurt içi kaynaklı YP kredi kullanımına karşı yurt dışı kaynaklı YP

Grafik IV.1.4: Kredi/GSYİH Oranı Uluslararası Karşılaştırması (% Puan)

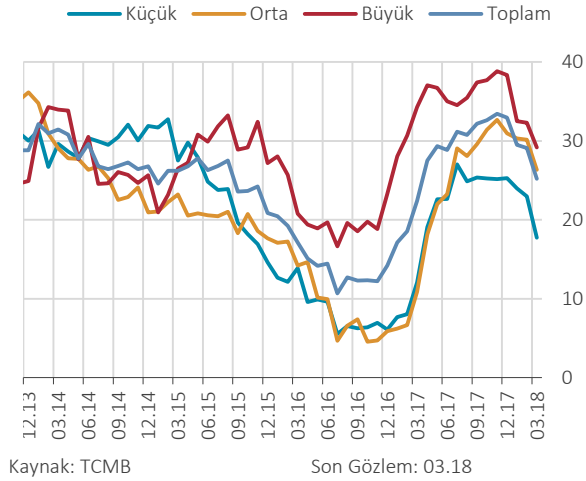

Kaynak: BIS Son Gözlem: 09.17

Dipnot: Veri bankalar tarafından finans dışı kesime verilen tüm kredileri kapsar ve güncel son veri tarihi 2017 yılı üçüncü çeyreğidir. İki yıllık farklar, gösterilen yılların ikinci ve üçüncü çeyrekleri üzerinden hesaplanmıştır.

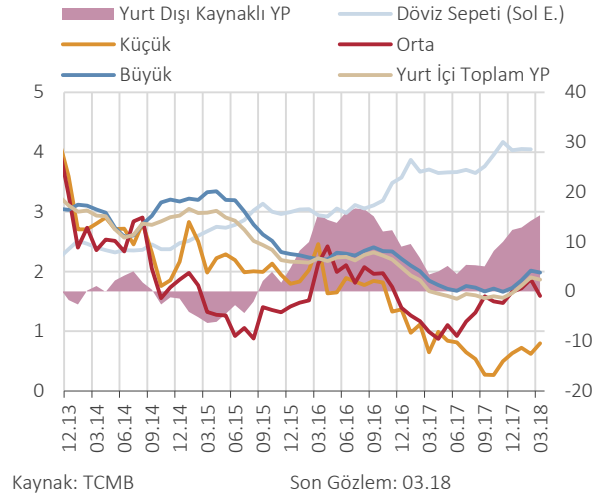
kredi büyüme hızı artmıştır (Grafik IV.1.6). Yurt içi kaynaklı YP kredi kullanımında talep kanalıyla birlikte arz kanalındaki gelişmeler de etkili olmuştur. 2 Mayıs 2018 tarihinden itibaren dövizde endeksli kredi uygulamasını kaldırarak ve en fazla 15 milyon ABD doları YP kredi bakiyesine sahip firmaları kapsama alan 32 Sayılı Karar değişikliği uygulamasının bankalarca kısmen erkene çekilmiş olması özellikle küçük ölçekli firmaların YP kredi kullanımı seyrini etkilemiştir.

Grafik IV.1.5: Firma Ölçeğine Göre TL Firma Kredileri Yıllık Büyüme Oranları (%)

Dipnot: Dövizde endeksli TL krediler hariç tutulmuştur. Mikro ve küçük ölçekli firma kredileri küçük ölçek başlığı altında birlikte raporlanmıştır.

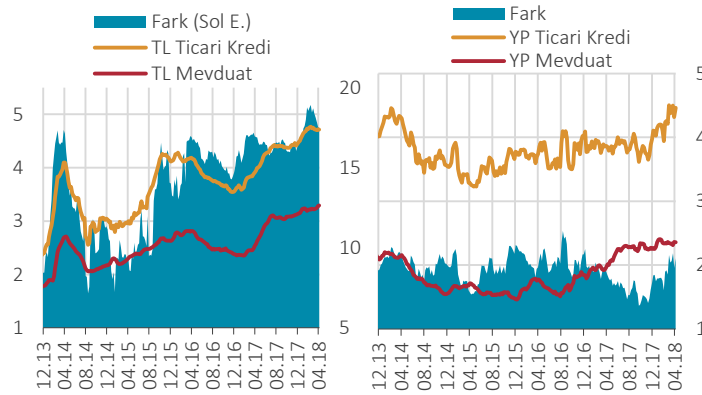
Grafik IV.1.6: Firma Ölçeğine Göre YP Firma Kredileri Yıllık Büyüme Oranları ve Döviz Kuru (KEA %, TL)

Dipnot: Yurt dışı kaynaklı YP kredi büyümesi finansal kesim dışındaki firmaların, yerleşik bankaların yurt dışı şube ve iştirakleri hariç tutularak, yurt dışı özel alacaklılara olan kredi ve borçlanma aracı yükümlülüklerini ABD doları değerleri üzerinden hesaplanmıştır. Dövizde endeksli TL krediler hesaplamalara dahildir. Mikro ve küçük ölçekli firma kredileri küçük ölçek başlığı altında birlikte raporlanmıştır. Döviz sepetinde ABD doları için 0,7, euro için 0,3 ağırlığı kullanılmıştır.

Son dönemde özellikle TL kredilerin fonlanması için ihtiyaç duyulan kaynaktan dolayı TL mevduat faizleri yukarı yönlü bir seyir izlerken, döviz kurlarındaki gelişmelerle YP mevduat hesapları güçlü seyretmeye devam etmiştir (Grafik IV.1.7). Aynı dönemde LIBOR faizinde görülen artış yurt dışı fonlama maliyetlerini artırırken yükselen döviz takası maliyetleriyle YP mevduatlar kaynak olarak cazibesini yitirmiştir.

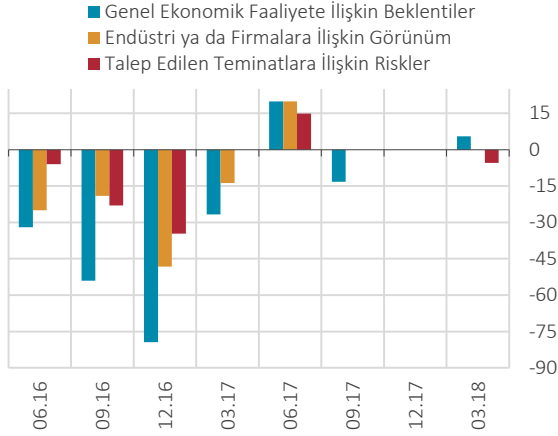
Grafik IV.1.7: Firma Kredileri Faiz Oranları ve Farkları (4 Haftalık Hareketli Ort., %)

Dipnot: Kredili mevduat ve kredi kartı hesapları ile Temmuz 2015'ten itibaren sıfır faizli krediler hariç tutulmuştur.

Bankaların zayıf seyreden YP kredi performansları, maliyet yönetimi ve kârlılık motivasyonları ile fonlama faizindeki artış DTH faizlerine yansımamıştır (Grafik IV.1.7). TL ve YP kredi faizlerinin de artış göstermesiyle kredi-mevduat faiz farklarının tüm ticari kredilerde artıyor olması finansal koşulların sıkılaştığını göstermektedir.

Grafik IV.1.8: Firma Kredi Arzına Etki Eden Faktörler (Net % Değişim)

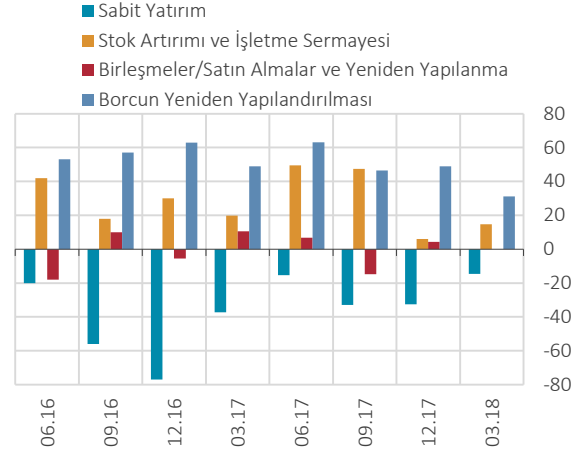

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Üç ayda bir yapılan ankette bankalar tüm kalemleri bir önceki döneme kıyasla raporlamaktadır. Sıfır bir önceki döneme göre değişiklik olmadığını gösteren nötr seviyedir.

Grafik IV.1.9: Firma Kredi Talebine Etki Eden Faktörler (Net % Değişim)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Üç ayda bir yapılan ankette bankalar tüm kalemleri bir önceki döneme kıyasla raporlamaktadır. Sıfır bir önceki döneme göre değişiklik olmadığını gösteren nötr seviyedir.

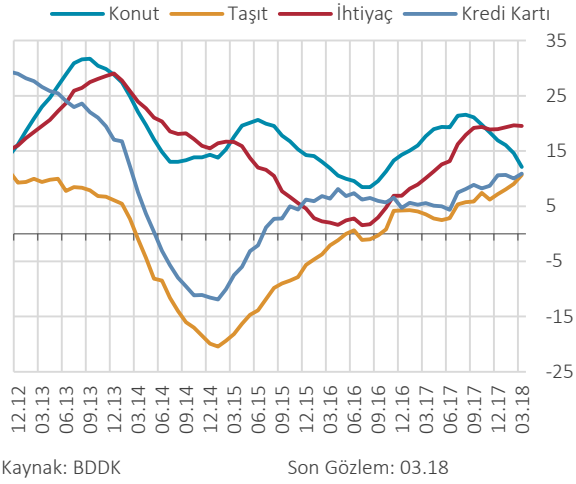
Banka Kredileri Eğilim Anketi sonuçlarına göre, 2017 yılı üçüncü çeyreğinde bankaların işletme kredilerine uyguladıkları standartlar genelde bir önceki çeyreğe göre yatay seyretmiştir. Kredi standartları küçük ve orta ölçekli firmalarda gevşemiş, büyük ölçekli firmalarda ise sınırlı bir sıkılaştırma kaydetmiştir. Bu gelişimde TL cinsinden açılan kredilerde standartların gevşemesi, ağırlıklı büyük firmaların kullandıkları YP cinsi kredilerde standartların sıkılaştırılması etkili olmuştur. YP kredi arzındaki bu gelişimin, azalan taleple birlikte YP kredi büyümesindeki yatay seyirde rol oynadığı değerlendirilmektedir. Genel ekonomik faaliyete ilişkin beklentiler ve verilen teşviklerin teminatlara ait risk algısında yaptığı olumlu etkinin yavaşlayarak devam etmesiyle endüstri, firma ve teminat özelindeki risk faktörleri kredi standartlarına sınırlı derecede sıkılaştırıcı tesirde bulunmuştur (Grafik IV.1.8). Anket'e göre talep tarafında ise YP kredi talebi düşmeye devam ederken kısa vadeli ve TL kredi talebi güçlenmiştir. Talep artışında stok artırımı ve borçların yeniden yapılandırılması gibi kısa vadeli, faaliyet döngüsüne bağlı işletme sermayesi ihtiyacıyla ilişkili kredi talebi saikleri etkili olmuştur (Grafik IV.1.9). Firmalar tarafından genelde uzun vadeli ve YP cinsinden kredilerle finanse edilen sabit yatırımlara dayalı kredi talebinin son iki yıldır olduğu gibi azalması YP kredilerde azalan talep verileriyle uyumludur.

IV.1.2 Bireysel Krediler

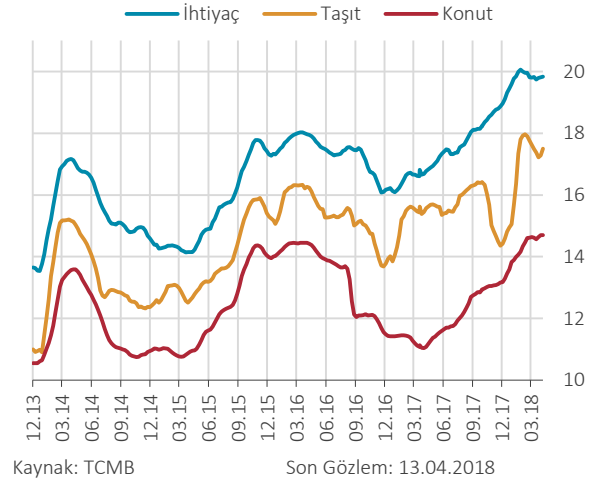
Mart ayında toplamda yüzde 15 olarak gerçekleşen bireysel kredi yıllık büyüme oranında son dönemde gözlemlenen yavaşlama eğiliminde en büyük iki alt kalem olan ihtiyaç ve konut kredilerinden yatay seyreden ihtiyaç kredisi karşısında ivme kaybeden konut kredisi belirleyici olmuştur (Grafik IV.1.10). İhtiyaç kredisi büyümesindeki ivmelenme piyasada gözlemlenen faiz oranlarının etkisiyle hız kesmiş, kredi büyüme oranı geçtiğimiz bir yıl içinde artan istihdam olanaklarının da desteklediği bireysel taleple yüksek bir seviyede yatay seyrine devam etmiştir (Grafik IV.1.11). Bu gelişimde istihdam oranında görülen artış ile birlikte 2016 yılı Eylül ayında ihtiyaç kredilerine getirilen azami vade artışı bireylerin borç servis

kapasitelerini artırmak suretiyle etkili olmuştur.¹ Bireysel kredi kartları ve taşıt kredileri büyüme oranları da son üç yılın en yüksek noktasında gerçekleşmiştir. Kredi kartları bakiye büyümelerinde baz etkisi ve istihdam oranındaki artışla ilintili olarak artan tüketim talebi etkili olmuştur. Bankacılık sisteminin bireysel taşıt kredisi pazarında azalan payına rağmen kredi büyümesinde kaydedilen artışta kur gelişmeleri ve baz etkisi rol oynamıştır.

Grafik IV.1.10: Bireysel Kredi Yıllık Büyüme Oranları (%)

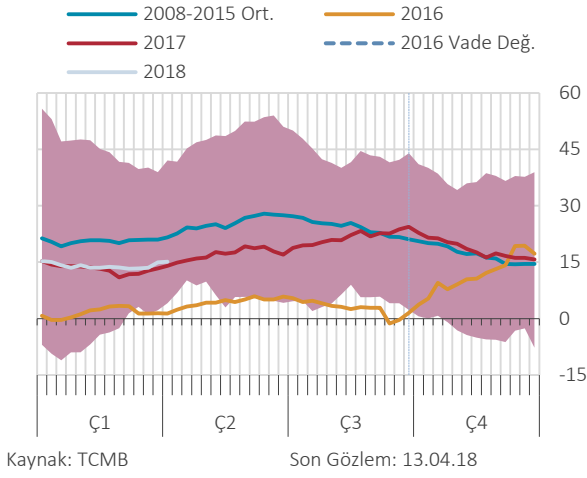
Grafik IV.1.11: Bireysel Kredi Faiz Oranları (4 Haftalık Hareketli Ort., %)

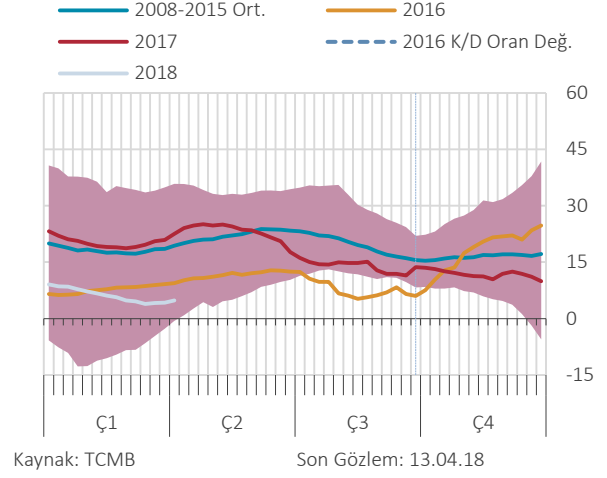
2017 yılı Nisan ayından itibaren artmaya başlayan konut kredisi faizlerine rağmen geçtiğimiz yıl konut kredileri en hızlı büyüyen bireysel kredi türü olmuş, bu gerçekleşmede, 2016 yılı Eylül ayında konut kredilerine uygulanan azami kredi/değer oranı sınırının yüzde 75'ten yüzde 80'e çıkarılmasının etkili olduğu değerlendirilmiştir (Grafik IV.1.13). İçinde bulunduğumuz Rapor döneminde ise konut kredisi büyüme oranı hızla yavaşlamış, 2018 yılı ilk çeyreğinde uzun dönem ortalamasının altında bir büyüme oranı sergilemiştir. Bu gelişmede konut kredisi faiz oranlarının aynı hızda artarak 2016 yılı seviyelerini geçmesinin, mevduat ve döviz gibi alternatif yatırım kanallarının sunduğu kâr imkânlarına karşılık kira getirisinin görece azalmasıyla yatırımcıların özellikle lüks konut piyasasından çekilmesi etkili olmuştur. Tüm bu gelişmeler neticesinde son dönemde konut kredilerine tanınan vergisel teşvikler, konut kredisi faizlerinde atılan adımlar ve fiyat gelişmelerinin ikinci çeyrekte konut kredisi büyümesini destekleyeceği öngörülmektedir.

2016 yılında getirilen azami vade sınırı değişikliği ve eş zamanlı kredi faizi gelişmeleri 2008-2015 yılları ortalamasının altında seyreden ihtiyaç kredisi büyümesinin 2017 yılında toparlanarak ortalamayı yakalamasında büyük rol oynamıştır (Grafik IV.1.12). İhtiyaç kredisi büyüme oranı 2018 yılı başından itibaren 2017 oranlarına denk şekilde uzun dönem ortalama değerlerinin bir miktar altında bir performans sergilemektedir. Son dönemde faiz gelişmelerine rağmen kredi talebinde görülen seyrin ise artan istihdam oranlarıyla da desteklenen kredi talebi ve uzun vade yapısının bireylerin faiz duyarlılığına azaltıcı etki yapması ile ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde vade süresini esas alan uygulama değişikliğine bireylerin talepleri ve bankaların kredilendirme politikaları yüksek duyarlılık göstermeye devam etmiş, ihtiyaç kredisi vade dağılımında 37-48 ay kısımları eski sınırı kapsayan 25-36 ay vade kısımlarının önüne geçerek en yüksek payı almıştır (Grafik IV.1.13).

¹ 27 Eylül 2016 tarihinde bankaların kredi işlemlerine ilişkin ve kredi kartları hakkında yönetmeliklerde yapılan değişikliklere göre; ihtiyaç kredilerinde, muafiyetleri devam etmekle birlikte, azami vade sınırı 36 aydan 48 aya çıkarılmış ve canlı kredilerin 72 aya kadar olan vadelerle yeniden yapılandırılmasına olanak verilmiş, bu hususta yeni ihtiyaç kredileri kullanılacak ise vadeleri yine 48 ay ile sınırlandırılmıştır. Konut edinme amaçlı ve taşıt kredisi dışında konut teminatlı kredilerde kredi değer oranı yüzde 75'ten yüzde 80'e çıkarılmıştır. Çeşitli tüketim kalemleri hariç tutulmakla birlikte bireysel ve kurumsal kredi kartı alışveriş ve nakit çekimlerinde taksit sayısı 9'dan 12'ye çıkarılmış, mevcut bakiyelere en fazla yine 72 ay ile sınırlı kalmak üzere yeniden taksitlendirilme olanağı sağlanmıştır.

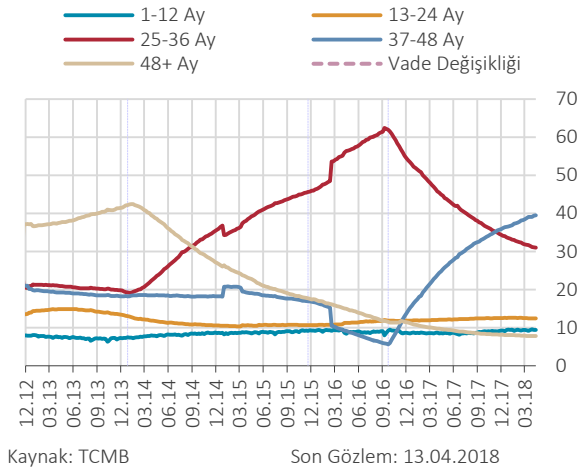
Grafik IV.1.12: İhtiyaç Kredisi Haftalık Büyüme Oranları (13 Haftalık Hareketli Ort., Yıllıklandırılmış %)

Dipnot: 2016 yılı vade değişikliği yürürlüğe girdiği haftayı kapsayacak şekilde resmedilmiştir. Pembe alan 2008-2015 ortalamasında kullanılan verinin en düşük ve en yüksek değerlerini göstermektedir.

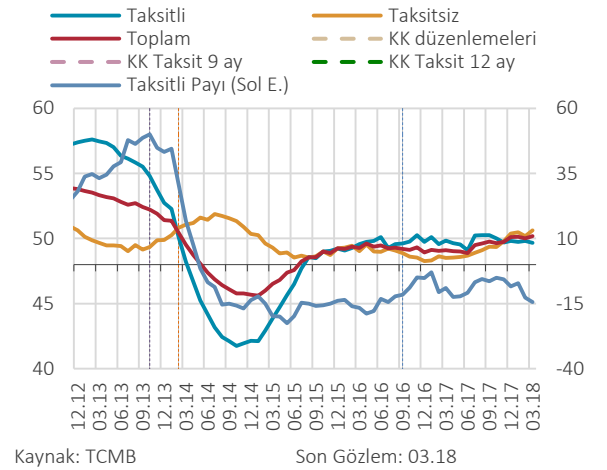
Grafik IV.1.13: Konut Kredisi Haftalık Büyüme Oranları (13 Haftalık Hareketli Ort., Yıllıklandırılmış %)

Dipnot: 2016 yılı kredi/değer oranı kısıtı değişikliği yürürlüğe girdiği haftayı kapsayacak şekilde resmedilmiştir. Pembe alan 2008-2015 ortalamasında kullanılan verinin en düşük ve en yüksek değerlerini göstermektedir.

Kredi büyümesini destekleyen bir diğer gelişme de yüksek kullanım kolaylığına ve düşük maliyete sahip olan dijital kanalın giderek daha fazla kullanılması olarak öne çıkmıştır. Bireylerin bahsedilen avantajlarından dolayı dijital kanaldan birçok bankaya başvuru yaparak teklifleri karşılaştırmaları bankalar arası rekabete katkıda bulunmuştur. Banka Kredi Eğilim Anketi'nde belirtildiği üzere, içinde bulunduğumuz Rapor döneminde bu durum son dönemde kredi standartlarını gevşetici yönde etki ederek kredi büyümesine destek vermiştir.

Grafik IV.1.14: İhtiyaç Kredilerinin Vadelere Göre Dağılımı (% Pay)

Dipnot: Paylar stok krediler üzerinden hesaplanmaktadır. 2013 sonundaki değişiklik ile ihtiyaç kredisi vadeleri 36 ay ile sınırlanmış, 09.2016'dan itibaren ise vade sınırı 48 aya kadar uzatılmıştır. Paylarda 2015 ve 2016 yıllarında görülen keskin iniş-çıkışlar tanım ve kapsam değişikliklerinden kaynaklanmaktadır. 2015 yılından itibaren ihtiyaç ve diğer krediler birlikte raporlandığından tüm grafikte ihtiyaç ve diğer krediler birlikte gösterilmiştir. Vade değişiklikleri yürürlüğe girdikleri haftaları kapsayacak şekilde resmedilmiştir.

Grafik IV.1.15: Bireysel Kredi Kartı Bakiyesi Yıllık Büyümesi (%)

Dipnot: 2013 tarihli yönetmelikte bireysel kredi kartlarında asgari borç ödeme oranlarının kart limitleriyle, yeni kart limitlerinin ise gelirle ilişkilendirilmesi öne çıkmıştır. 2014 yılı Şubat ayında çeşitli istisnalar dışında KK taksit sayısı 9 ay ile sınırlanmış, 2016 yılı Eylül ayındaki değişikliklerle çeşitli istisnalar olmakla birlikte azami KK taksit sayısı 12 aya çıkarılmıştır.

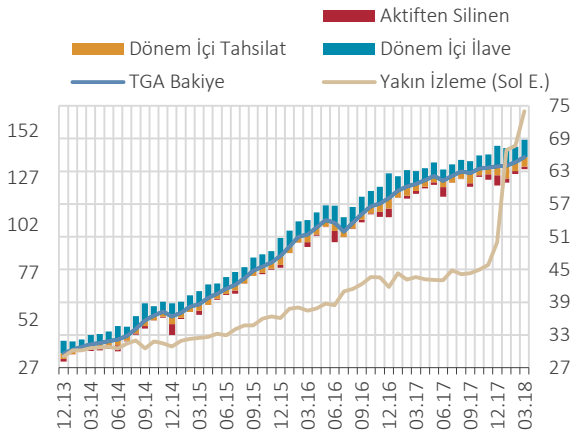
Kredi kartları bu dönemde yoğun bir biçimde kullanılmaya devam etmiş, bakiye büyümesi geçmiş orta vadenin en yüksek seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik IV.1.15). Bu gelişmede özellikle geçen Rapor

dönemlerinde etkili olan makroihtiyati politikalara getirilen uygulama değişiklikleriyle artan azami taksit sayısı uygulamasının ve son dönemde artan istihdam olanakları ile oluşan tüketim talebinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Azami taksit sayısı artışını takip eden dönemde beklenildiği üzere bireylerin taksitli kredi kartı bakiyelerinin toplam kredi kartı bakiyelerine oranı ortalamada sınırlı bir artış göstererek payını yüzde 45'in üzerine taşımıştır.

IV.1.3 Tahsili Gecikmiş Alacaklar

Son dönemde artan dönem içi ilavelere karşın bir önceki Rapor dönemine göre artış gösteren dönem içi tahsilatlar ile TGA bakiyesi sınırlı bir artış sergilemiştir (Grafik IV.1.16). Bu gelişmeler neticesinde olumlu şekilde desteklenen TGA oranı yüzde 3 seviyesindeki yatay seyrini bu dönem de sürdürmüştür (Grafik IV.1.17).

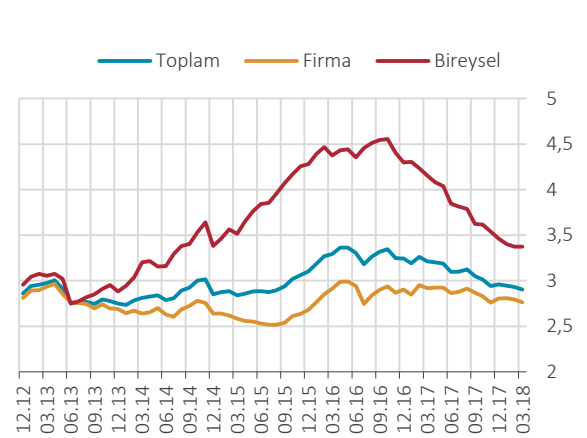
Grafik IV.1.16: TGA Bakiyesini Etkileyen Faktörler
(Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Grafik IV.1.17: TGA Oranları (%)

Kaynak: BDDK

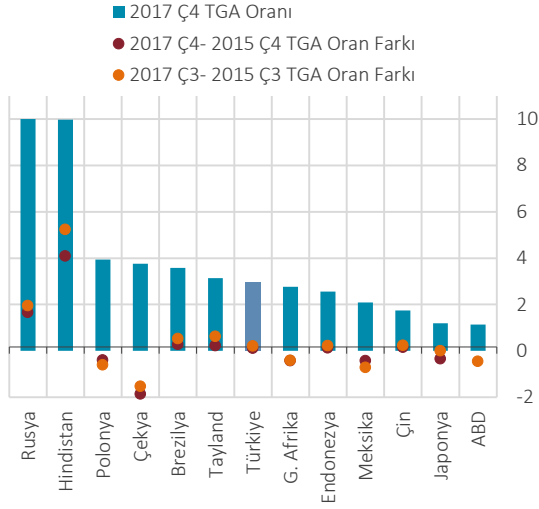
Son Gözlem: 03.18

Bireysel kredilerden özellikle ihtiyaç kredilerinin büyümeye devam etmesi, bireylerin borç servisi imkânlarını destekler şekilde artan taksit ve mevcut bakiyelere verilen yeniden yapılandırma olanakları ve 2017 yılında varlık yönetim şirketlerine yapılan TGA satışları düşen bireysel kredi TGA oranında etkili olmuştur (Grafik IV.1.16). Firmalar tarafında ise teşviklerin katkısıyla KOBİ kredilerinde gerçekleşen artış hem TGA oranlarında azaltıcı etki yaratmış, hem de reel kesim borç ödeme göstergelerini olumlu şekilde etkileyerek banka aktif kalitesinin korunmasına katkıda bulunmuştur. Büyük firma TGA oranının görece düşük seviyelerdeki yatay seyri banka aktif kalitesi görünümünde belirleyici olmuştur (Grafik IV.1.19). Tüm bu gelişmeler neticesinde 2017 yılı son çeyreği itibarıyla ülkemiz bankacılık sektörü TGA oranı ve bu oranda son iki yıldır görülen değişim emsal ülkeler ortalamasının altında gerçekleşmiştir (Grafik IV.1.18).

Mevcut Rapor döneminde aktif kalitesi görünümü ile ilgili dikkat çeken bir diğer gelişme özellikle son üç aylık dönemde yakın izlemedeki kredilerde görülen artış olmuştur (Grafik IV.1.17). Bu artış büyük montanlı kurumsal kredilerde yaşanan gelişmelere ve 2018 yılı başından itibaren bankacılık sistemi tarafından kullanılan raporlama sisteminin Finansal Araçlara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı TFRS-9'a geçişle ilgili olarak değerlendirilmelidir. Yıl başından itibaren 35 banka tarafından uygulamaya konulan yeni sistem bankaların kredi sınıflandırmalarında daha önce de uyguladıkları gecikme gün sayısı veya kaldıraç oranı gibi niteliksel yaklaşımlara ilaveten bankaların içsel derecelendirme modellerini kullanarak sadece kredi özelinde değil, sektör bazlı, makroekonomik konjoktüre ve uluslararası gelişmelere dayalı sebeplerle de kredi sınıflandırmalarını değiştirebilmelerine olanak sağlayan niceliksel yaklaşımları da içeren dinamik bir sistemdir. Metodolojide yapılan bu değişikliğin yakın izlemedeki kredi bakiyesinde yarattığı bu sistemik değişimin etkileri önümüzdeki dönem de devam edeceği değerlendirilmektedir.

Grafik IV.1.18: TGA Oranı ve Değişiminin Uluslararası Karşılaştırması (%)

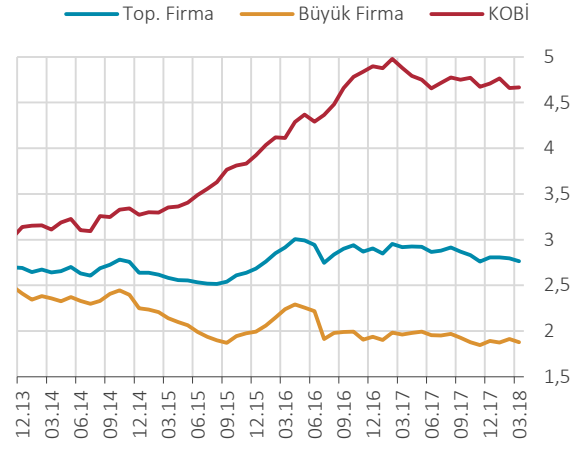

Kaynak: IMF-IFS, BDDK

Son Gözlem: 12.17

Dipnot: Henüz verisi raporlanmayan Çin, Çekya, Japonya, G. Afrika, Tayland ve ABD için 2017 Ç3 verileri gösterilmiş, iki yıllık farklar 2017 Ç3 ve 2017 Ç2 üzerinden alınmıştır.

Grafik IV.1.19: Firma TGA Oranları (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Son dönemde büyük kurumsal şirket kredilerinde görülen yeniden yapılandırma taleplerindeki artışın sisteme yaygın bir ihtiyacı temsil etmediği, daha ziyade talepte bulunan firmaların kredi vadelerini nakit akımları ile uyumlu hale getirme amacı taşıdığı görülmüştür. Ekonomik büyümenin destekleyici yapısı ve sağlam makro ihtiyatı politikalar 2018 yılında sektörün güçlü aktif kalitesinin desteklemektedir.

Geçtiğimiz iki yıldır yüzde 3 oranı altında seyreden firma TGA oranı 2018 yılı Mart ayında toplamda yüzde 2,8 olarak gerçekleşirken, orandaki işletme ölçeklerine göre oluşan farklılaşma da sabit bir şekilde devam etmiştir (Grafik IV.1.19). Bir yılı aşkın süredir yüzde 2 seviyesinin altında seyreden büyük ölçekli firmalar TGA oranı, büyük firma kredilerinin toplam kredi portföyünde yüksek seyreden payının etkisiyle toplam firma TGA oranında belirleyici olmuştur. Teşvik politikalarının daha yoğun uygulandığı dönemde artan KOBİ kredileri ile KOBİ TGA oranlarında görülen düşüş, destek programlarının yavaşlamasıyla yataylaşmıştır. 2017 yılında tahsis edilen ve çoğunlukla KOBİ'lerce kullanılan KGF kefaletli işletme kredilerinin yaklaşık beşte biri anapara geri ödemesiz dönem ihtiva etmekte olup, bu kredilerde ödemelerin 2018 ilk yarısında başlaması nedeniyle portföyün kredi performansının bu dönemde daha belirgin olacağı düşünülmektedir. Bölüm II.2'de belirtildiği üzere firmaların kaldıraç oranları 2017 başından itibaren yatay seyretmektedir. Son dönemde canlanan iktisadi faaliyet ve tüketici talebinin firma gelirlerini ve dolayısıyla firmaların borç çevirme kapasitelerini olumlu etkileyeceği öngörülmektedir.

Firmalar kesimi TGA oranları ölçek bazında olduğu gibi sektörel bazda da ayrılmaya devam etmiştir. Toplamda firmalar kesimi kredi kullanımının montan olarak yaklaşık dörtte birini oluşturan imalat sanayi ile yüzde 15'ini temsil eden inşaat sektörü kredilerine ait TGA'lar geçtiğimiz yıla göre düşüş göstermiş ve toplam TGA oranındaki gelişmede belirleyici rol oynamıştır (Tablo IV.1.1). Geçmiş dönemlerde teşvikler ve olumlu faiz gelişmeleriyle gerilemeye başlayan inşaat sektörü TGA oranlarının azalmasında yeniden yapılandırmaların da etkili olduğu düşünülmektedir. Emlak, kiralama ve işletmecilik sektörü TGA oranında görülen artışta yavaşlayan bireysel konut talebine bağlı olarak TGA oranları artan emlak komisyonculuğu alt sektörü etkili olmuştur. Geçtiğimiz seneye göre güçlü seyreden erken rezervasyon verilerinin desteklediği turizm sektörü TGA oranlarının iyileşmesi beklenmektedir. Enerji sektörü kredilerinin TGA oranları teşvik programları kapsamına alınması ve yeniden yapılandırma imkânları tanınmasının da devam eden etkisiyle yatay seyrini sürdürmüştür.

Tablo IV.1.1: Sektörel TGA Oranları (%)

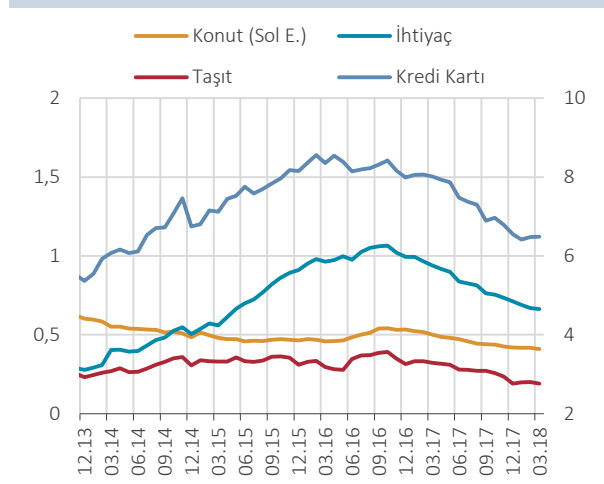
	03/17	03/18	Değişim	Kredi Payı
İmalat Sanayi	3,64	3,24	-11,0	24,9
Toptan ve Perakende Ticaret	4,13	4,05	-1,8	20,6
İnşaat	3,61	3,07	-14,8	12,1
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	0,49	0,46	-7,6	9,0
Taşımacılık, Depo Haberleşme	1,79	1,73	-3,1	7,2
Emlak, Kiralama ve İşletmecilik	1,12	1,40	25,6	8,0
Tarım, Avcılık, Ormancılık	2,82	2,89	2,5	5,7
Otel ve Restoranlar	2,28	2,92	27,8	4,3
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2,41	3,07	27,4	1,6

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Krediler başvuru formlarındaki kullanım amaçlarına göre sektörlere ayrılmaktadır. Kredi payları finans sektörü ve bireysel krediler dışındaki toplam nakdi krediler üzerinden hesaplanmıştır ve seçilen sektörler canlı firma kredilerinin toplamda yüzde 93,3'ünü temsil etmektedir.

Grafik IV.1.20: Bireysel Kredilerde TGA Oranları (%)

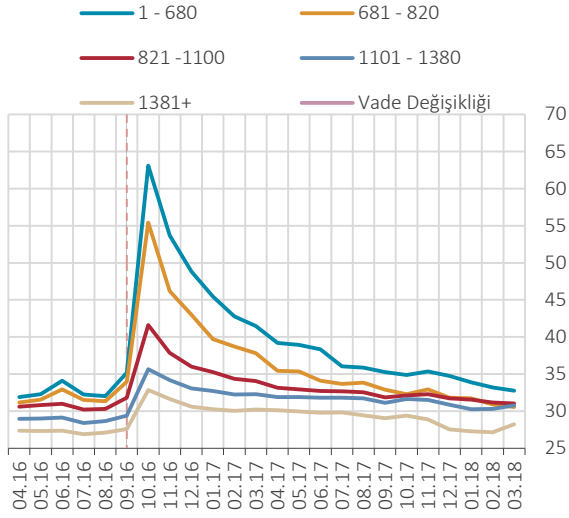

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: 03.18

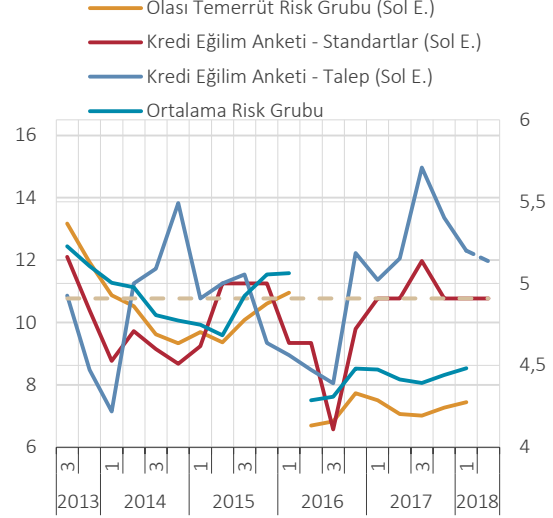
İhtiyaç kredilerinde artan taksit imkânlarının ve kaydedilen büyüme oranlarının da etkisiyle bireysel kredilerde TGA oranları toplamda ve tüm bireysel kredi kalemlerinde düşmeye devam etmiştir (Grafik IV.1.15 ve Grafik IV.1.20). Güçlü teminat yapısı ve 2013 yılından beri yürürlükte olan azami kredi/değer oranı uygulaması ile geleneksel olarak istikrarlı bir görünüme sahip olan konut kredileri TGA oranları son dönemde kredi büyümesinde kaydedilen yavaşlamaya rağmen azalmaya devam etmiştir. Konut kredilerine benzer şekilde azami kredi/değer oranı uygulamasına tabi olan taşıt kredilerinde TGA oranları son dönemde artan kredi büyümesinin de etkisiyle sınırlı miktarda düşerek uzun zamandır yüzde 3 civarında süregelen yatay seyrini devam ettirmiştir. Bireysel kredi kartı TGA oranları ise artan azami taksit sayısı ve mevcut bakiyelere tanınan yeniden yapılandırma imkânları sayesinde 2016 yılı Eylül ayından itibaren süregelen düşüş eğilimini sürdürerek yaklaşık iki sene önceki seviyelere gerilemiş ve yüzde 6,5 civarında gerçekleşmiştir.

2016 yılı Eylül ayında makroihtiyati politikalara getirilen değişiklikler kredi kartlarında olduğu gibi ihtiyaç kredisi TGA oranının gerilemesinde etkili olmuştur. Azami vadelerin 36 ay ile sınırlandırıldığı dönemde artış gösteren ihtiyaç kredisi TGA oranları uygulama değişikliğine ilaveten son dönem istikrarlı büyüme oranlarının da etkisiyle azalmış, TGA oranı 2018 yılı Mart ayında yüzde 4,7 olarak gerçekleşmiştir. Azami vadeleri 12 ay uzatan ve mevcut bakiyeleri 5 yıla varan uzun vadelerde yeniden yapılandırma olanağı sağlayan bu değişiklikler bireylerin aylık kredi borcu yükümlülüklerini azaltarak borç servisini kolaylaştırmış, bireylerin güncel ve gelecek borçlarının ödenme oranlarının artmasını sağlamıştır. Bireylerin tanınan bu imkânlardan faydalanarak borçlarını daha uzun vadelere yaymayı tercih etmeleriyle yeni tahsis edilen ihtiyaç kredilerinde ortalama vadeler uzamıştır (Grafik IV.1.21). Uygulama değişikliği sonrasında vadelerde görülen artışlar kredi riski gelişmelerini olumlu destekleyecek şekilde bireylerin BKN ile temsil edilen risklilik seviyeleri ile uyumlu gerçekleşmiştir. Örneğin, vadelerde görülen en yüksek artış aylık kredi borcu ödemelerinde zorluk çekmesi en muhtemel grup olan düşük Bireysel Kredi Notu (BKN) grubunda yaşanmıştır. Borç servis olanakları rahatlayan bu kesim bu dönemde TGA oranlarında görülen düşüşte önemli bir rol oynamıştır.

Grafik IV.1.21: BKN Kırılımında Yeni İhtiyaç Kredisi Vadeleri (Ay)

Kaynak: Kredi Kayıt Bürosu Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Bireylerin 1 ile 1900 arasında değişen kredi notları 11 grup altında raporlanmakta, ortalamalar bu 11 grup üzerinden hesaplanmaktadır.

Grafik IV.1.22: Yeni İhtiyaç Kredileri ve Kredi Anketi (Ortalama Risk Grubu)

Kaynak: KKB, TCMB Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Kredi standart ve talep gelişmeleri ihtiyaç kredileri içindir, beklentiler kesikli çizgilerle gösterilmiştir. Net yüzde değişim olarak raporlanan anket sonuçları yeniden ölçeklendirilmiş, nötr seviyeyi gösteren sıfır noktası kesikli çizgilerle gösterilmiştir. Düz ve temerrüt olasılığı ağırlıklı risk grupları ihtiyaç kredisi müşterilerinin BKN grupları arasında sırası ile düz sayı ortalaması ve grupların temerrüde düşme olasılığı ağırlıklı ortalamalarını gösterir. 2016 yılı ikinci çeyreğinden itibaren uygulanan sistem değişikliğinden dolayı seriler kayma göstermiştir, seriler bu tarihten sonra geçmişten bağımsız değerlendirilmelidir.

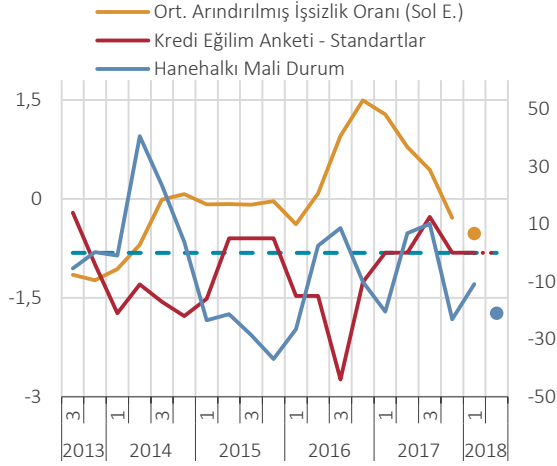
Uygulama değişikliğinin kısa dönem etkileri ile kredi portföyünde meydana getirdiği kompozisyon değişiminin kredi performansında yaratabileceği uzun dönem etkilerini ayrı değerlendirmek gerekir. Azami vadelerin uzaması güncel TGA oranlarının düşüşüne önemli bir katkıda bulunsa da, bankaların borç servis kapasitesi sınırlı olan riskli bir kesime uzun vadelerde borç çevirme imkânı tanıdığı gösterdiği için önümüzdeki döneme dair artan risklerin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu etkiyi hafifleten birkaç unsura değinmek gerekir. 2016 yılında yeni açılan kredi vadelerinde görülen bu artışın çok kısa bir süre içinde azalması ve toplamda vadelerin ortalama 37 ayda yataylaşması, bahsi geçen uygulama değişikliklerinin gerek bireylerin tüketim eğilimlerinde gerekse bankaların kredilendirme standartlarında daimi bir kaymaya yol açmadığına işaret etmekte olup, bahsi geçen vade artışlarının uygulama değişikliği ile oluşan yeni imkânlardan faydalanılan kısa süreli bir gelişme olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde tahsis edilen kredilerdeki potansiyel riskliliği yeni açılan kredilerin BKN'leri ve bu notlara ait tarihi temerrüde düşme olasılıkları kullanılarak incelemek mümkündür. Yapılan analizlere göre 2017 senesinde tahsis edilen yeni ihtiyaç kredilerinin ortalama risklilik ve temerrüt ağırlıklı riskliliklerinde kayış olmamış, 2018 yılı başında temsili kredi müşterisinin risk seviyesi sınırlı bir artış kaydetmiştir (Grafik IV.1.22). Hanehalkı Mali Durum endeksinde görülen ılımlı düşüş ise likidite göstergeleri, TGA gelişmeleri ve makroekonomik görünüm gibi etmenlerle şekillenen kredi standartlarında önümüzdeki dönem bir miktar gevşeme beklendiğine işaret etmektedir (Grafik IV.1.23).

Bireysel kredilerin gelecek dönemki kredi riski görünümünde hanehalkının borçluluğu, bankaların kredi verildikleri dönemlerdeki kredilendirme politikaları ile beraber bunu takip eden dönemdeki makroekonomik görünüm de belirleyici olacaktır. Öncelikle, Bölüm III.1'de bahsedildiği üzere 2013 yılından beri düşmekte olan hanehalkı borcunun GSYİH'ye oranı son dönemde yüzde 18 olarak

gerçekleşmiştir. 2017 yılı başından itibaren canlanan iktisadi faaliyet, içinde bulunduğumuz dönemde artmaya devam eden istihdam imkânları, düşme eğiliminde olan işsizlik oranı ve uzayan vade ve taksit olanakları ile tüketicilerin borç servis imkânları daha elverişli seviyelere çekilmiştir (Grafik IV.1.14). Bu gelişmenin bireylerin kredi riski görünümüne olumlu etki yapması beklenmektedir.

Grafik IV.1.23: Kredi Standartları ve Ekonomik Görünüm (% , Net % Değişim)

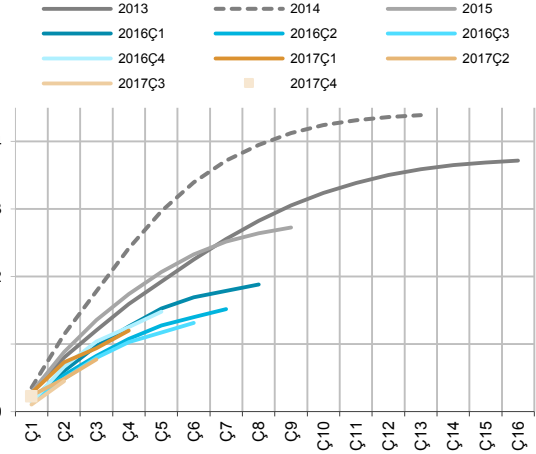

Kaynak: TCMB, TÜİK

Son Gözlem: 04.18

Dipnot: Kredi standartları gelişmeleri ihtiyaç kredileri içindir, beklentiler kesikli çizgilerle gösterilmiştir. Nötr seviyeyi gösteren sıfır noktası kesikli çizgilerle gösterilmiştir. Sıfırın altı değerler standartların sıkılaştığını, sıfır üstü değerler gevşediğini gösterir. İşsizlik oranı mevsimsellikten arındırılmış aylık işgücü verilerinin 3 aylık toplu değerleri üzerinden hesaplanarak gösterilen dönem ortalamasından ayrıştırılmıştır. Hanehalkı mali durum serisi sağ eksene oranlı yeniden ölçeklendirilmiştir. İşsizlik serisi için Ocak ve Şubat ayı ortalamaları 2018 yılı birinci çeyrek, hanehalkı mali durum için son veri olan Nisan ayı ikinci çeyrek verilerini temsilen nokta ile gösterilmiştir.

Grafik IV.1.24: İhtiyaç Kredisi Yaşlandırma Eğrileri (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Yaşlandırma analizi ihtiyaç kredilerinin verildiği çeyreği takiben TGA oranlarını kümülatif olarak raporlamaktadır.

Bunlara ek olarak, kredilerin TGA'ya geçişlerinde tahsis edildikleri dönem karşılaştıkları kredi standartları ve bunu takip eden dönemdeki makroekonomik gelişmelerin kredi performansına geçişlerini yaşlandırma analizleri ile incelemek mümkündür. Kredilerin verildikleri çeyreği takiben TGA'ya düşüş seyirlerini gösteren yaşlandırma analizleri 2013'ten günümüze tahsis edilen bireysel kredilerin performansı hakkında bilgi sunmaktadır. İhtiyaç kredileri yaşlandırma analizine göre öncelikle 2014 yılından itibaren verilen krediler aktif kalitesi açısından genellikle bir önceki yıl ve çeyreğe nazaran daha iyi bir performans göstermiştir (Grafik IV.1.24). İhtiyaç kredilerinde azami vade kısıtının 48 aya genişletilmesini takiben 2016 yılı dördüncü çeyreğinde tahsis edilen kredilerde görülen sınırlı artış ise söz konusu krediler yaşlandıkça yıl ortalamasına yakınsamıştır. 2017 yılında tahsis edilen krediler de orta vade ortalamalarının çok altında TGA'ya dönüşmektedir. Bu gelişmede uzayan vade imkânlarının etkili olduğu değerlendirilmektedir. 2009 yılında alınan makroihtiyati önlemler kapsamında bireysel YP kredi kullanımının kısıtlanmış olmasıysa hanehalkının kur riskine maruz olmasını engelleyerek bu görünümü desteklemeye devam edecektir.

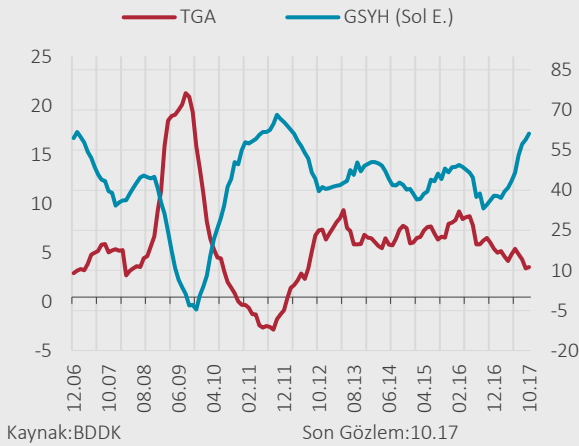
Kutu IV.1.1

Bankaların Kredi Portföylerinde Sektörel Yoğunlaşma Riski

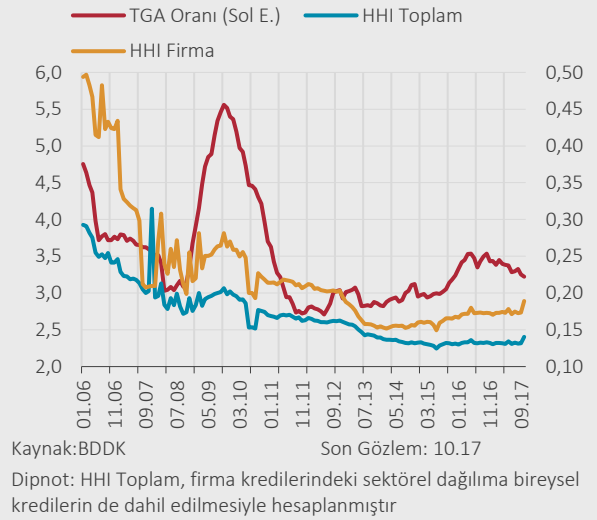
Kredilerde yoğunlaşma riski; yabancı para kredi riski, ülke riski ve karşı taraf riskleri gibi bankaların kredi riskini etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Holub ve vd., 2015). Literatürde sektörel, coğrafi veya ürün yoğunlaşması gibi farklı şekillerde incelenen kredi yoğunlaşması, makroekonomik veya sektör bazlı dalgalanmaların arttığı durumlarda finansal sektörde kırılmalara yol açabilirken, diğer taraftan uzmanlaşma ile birlikte riskin takibinin ve kontrolünün daha kolay yapılabilmesini sağlaması nedeniyle banka aktif kalitesini olumlu etkileyen bir faktör de olabilmektedir.¹

Gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki finansal sistemde genel olarak bankacılık sektörünün tüketim ve yatırım harcamaları finansmanında yüksek paya sahip olduğu değerlendirildiğinde, kredi riski ekonomik aktivite ve finansal istikrar üzerinde önemli etkiye sahiptir. Kredi riskinin ölçütlerinden olan TGA büyümesi ile GSYİH büyüme oranı arasındaki kuvvetli ters ilişki de bu durumu teyit etmektedir (Grafik IV.1.1.1). Bu sebeple kredi riskini etkileyen bir unsur olarak sektörel yoğunlaşma riskinin takip edilmesi bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Mevcut yazı bu soruya cevap vermek üzere firmaların yatırım motivasyonlarını, bankaların kredileme stratejilerini yansıtmaları ve GSYİH'yi etkileme kapasitesi bakımından kredi portföyündeki sektörel yoğunlaşmaların zaman içerisindeki gelişimini TL-YP kırılımında ele alınmaktadır.

Grafik IV.1.1.1: TGA Tutarı ve GSYİH Gelişimi (Yıllık Büyüme, %)

Grafik IV.1.1.2: HHI Endeksi ve TGA Oranı (%)

Konjonktürel gelişmelere bağlı olarak yıllar içinde bankaların kredi portföyleri de değişim gösterebilmektedir (Tablo IV.1.1.1). TL kredilerde bireysel kredilerdeki yoğunlaşma dikkat çekici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Küresel kriz öncesinde en büyük paya sahip olan, kriz sürecinde de dönemin istihdam gelişmelerine bağlı olarak özellikle ihtiyaç kredilerinde görülen yüksek büyüme oranlarıyla artış gösteren bireysel kredilerin payı bu tarihten sonra önemli ölçüde azalmıştır. Bu düşüşte, bankaların kredi portföylerini firmalar kesimine yönelik güncellemeleri ve bireysel krediler özelinde ise bankaların taşıt kredisi piyasasındaki payının giderek azalmakta olmasının etkili olduğu değerlendirilmektedir. Diğer taraftan firma kredilerinde toptan perakende ve inşaat sektörlerinde küresel krizden sonra görülen yükseliş dikkat çekicidir. Nakit akışı yüksek ve faaliyet döngüsü hızlı

¹ (Acharya, vd., 2006) ve (M. Kurul, 2011)

olan bu sektörlerin TL kredilerdeki payı GSYİH içindeki artan payıyla uyumlu şekilde gelişmiştir.

Firmaların daha ziyade uzun vadeli yatırımları için kullandıkları YP kredilerde en yüksek paya sahip enerji ve inşaat sektörleri payının 2012 sonrasında artış gösterdiği görülmektedir. Bu gelişmede, imalat sanayi ve enerji gibi sektörlerdeki yatırımlar ve Kamu Özel İşbirliği kapsamındaki büyük inşaat ve altyapı projeleri için yüksek tutarlarda ve uzun vadelerde finansman ihtiyacının rol oynadığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan küresel kriz öncesinde YP kredilerde yüksek paya sahip tekstil ve metal sektörlerinde bu tarih sonrasında görülen gerileme dikkat çeken bir başka unsurdur. Nitekim bahsi geçen bu sektörlerin daha ziyade faaliyet döngüsüne bağlı ihtiyaçları için kullandıkları TL kredilerinde ise YP kredilerine kıyasla daha istikrarlı bir seyir gözlenmektedir.

Tablo IV.1.1.1: Kredilerde Sektörel Dağılım (% Pay)

	TL KREDİ						YP KREDİ						
	Dec-06	Dec-08	Dec-10	Dec-12	Dec-16	Feb-18	Dec-06	Dec-08	Dec-10	Dec-12	Dec-16	Feb-18	
Bireysel Kredi	46,2	49,6	48,5	49,5	41,6	37,4	Enerji	2,1	4,4	8,5	11,5	15,4	14,6
Toptan Per.	7,3	8,0	9,2	10,0	13,2	14,6	İnşaat	6,2	7,4	8,9	8,2	11,1	11,7
İnşaat	2,8	3,9	4,6	5,1	6,8	7,5	Toptan Per.	8,5	9,5	8,6	8,9	9,7	10,2
Tarım Hayv.	3,5	4,9	5,8	5,5	6,5	6,2	Taşımacılık	4,6	6,1	6,1	5,5	6,9	6,5
Gıda	2,0	2,2	2,8	2,9	2,8	2,9	Turizm	4,9	4,6	4,8	5,4	6,4	6,1
Motorlu Araç	1,8	2,0	2,0	2,4	2,5	2,6	Tekstil	8,5	5,7	5,9	4,9	5,6	6,0
Taşımacılık	2,7	2,5	2,1	2,4	2,6	2,4	Araştırma	2,3	1,9	3,3	3,7	4,8	5,5
Savunma	0,3	0,8	0,8	0,4	0,8	2,4	Metal San.	7,9	7,7	8,0	7,6	5,3	5,3
Araştırma	0,4	0,6	0,9	0,7	1,9	2,2	Mali Kur.	6,7	6,9	5,7	4,1	4,7	4,8
Mali Kur.	2,9	2,1	4,0	2,5	2,8	2,2	Emlak Kom.	0,5	1,2	1,2	2,0	3,4	4,2
Tekstil	1,9	1,7	1,8	1,7	1,6	2,0	Haberleşme	2,3	2,8	2,8	2,2	2,9	2,4
Metal San.	1,5	1,7	2,0	1,5	1,4	1,6	Makine	3,2	3,0	2,9	2,7	2,0	2,4
Makine	2,1	2,2	1,5	1,6	1,4	1,5	Gıda	3,6	3,5	4,3	3,9	2,9	2,3
Enerji	0,3	0,5	0,5	0,6	1,5	1,5	Madencilik	1,3	1,7	2,2	2,9	2,6	2,3
Turizm	0,7	0,7	0,9	0,9	1,2	1,3	Ulaşım Araç.	3,8	4,0	2,7	2,3	2,0	1,8
Diğer Sos.	3,6	3,4	1,5	1,4	1,3	1,2	Çimento	2,9	2,3	1,9	2,4	1,7	1,7
Kaçuk	0,5	0,6	0,7	0,8	1,1	1,2	Kimyevi Ürün	2,2	2,4	2,1	2,0	1,7	1,7

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: 02.18

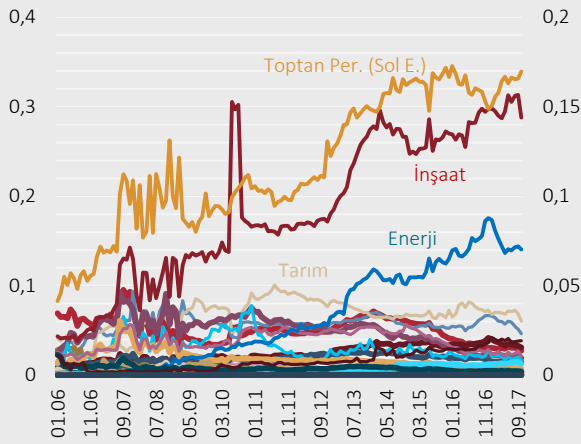
Sektörel yoğunlaşmanın zaman içindeki gelişimini ölçmek için Aralık 2006 -Ekim 2017 dönemi için banka bazlı aylık veriler kullanılarak ağırlıklandırılmış yoğunlaşma endeksi hesaplanmıştır. Endeks hesaplaması için literatürde sıkça kullanılan Hirschman-Herfindahl Endeksini (HHI) kullanılmıştır. Bu endeks basitçe sektörlerin toplam krediler içerisindeki paylarının karelerinin toplamı olarak hesaplanmaktadır. 0 ile 1 arasında değerler alabilen HH endeksi için en yüksek 1 değeri sadece bir sektörde yoğunlaşmayı; sıfıra yaklaşan değerler ise banka kredilerinin tüm sektörlerde daha homojen dağıldığını diğer bir deyişle belli bir sektörde yoğunlaşmadığını ima etmektedir (Bikker ve Haaf, 2002).

Türkiye için endeks sonuçları, küresel kriz sürecindeki oynaklıklar dışında kredilerde sektörel yoğunlaşmanın genel olarak düşük seviyelerde olduğunu göstermesi bakımından olumludur (Grafik IV.1.1.2). Toplam krediler için hesaplanan yoğunlaşma endeksi küresel kriz öncesi 0,5 seviyesinden, 2010 yılında 0,3'ün ve 2017 itibarıyla 0,2'nin altına inmiştir. Benzer şekilde toplam firma kredilerindeki endeks değeri de kriz öncesi 0,3 seviyesinden 2017 yılında 0,15'in altına kadar gerilemiştir. Bu durum finansal derinleşmenin artmasıyla birlikte kredilerin sektörel yayılımının da arttığı ve krediye erişimde sektörler arası farklılıkların kapandığını göstermektedir.

Ek olarak, yoğunlaşma endeksinin zaman içerisindeki gelişimi TGA oranındaki gelişmeler ile uyumludur. Toplam endeks değeri ile TGA oranı arasında 0,51 olarak hesaplanan korelasyon da, Türk bankacılık sisteminde, sektörel yoğunlaşmanın kredi riskini etkileyen önemli bir unsur olduğu ve yoğunlaşmanın azaldığı dönemlerde kredi riskinde de iyileşmeler olduğunu göstermektedir.

Genel eğilim aşağı yönlü olsa da endeks değerinde küresel kriz döneminde yukarı yönlü sıçramalar gözlenmiştir. Bu durum belirsizliklerin arttığı dönemlerde, kredi kullanımında gözlenen yavaşlamanın her sektörde eşit seviyede olmadığı ve bazı sektörlerdeki kredi sıkışmasının daha belirgin olduğunu göstermektedir. Arz tarafından bakıldığında da, bu durum bankaların kriz döneminde sıkışmayı tüm sektörlerde eşit seviyede yapmadığı şeklinde yorumlanabilir. Firma kredilerindeki yoğunlaşma endeksine sektörlerin katkısına bakıldığında, küresel kriz döneminde en belirgin sıkışmanın toptan perakende, inşaat ve enerji sektörlerinde olduğu gözlenmektedir (Grafik IV.1.1.3). 2010 yılında inşaat sektörü payında görülen hızlı artış ise dönemin faiz gelişmeleriyle bağlantılı olarak artan bireysel konut kredisi kullanımı ile uyumludur.

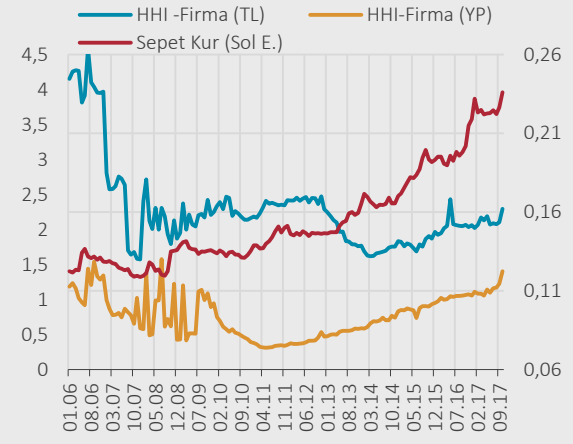
Grafik IV.1.1.3: Firma Kredisi Yoğunlaşma Endeksine Sektör Katkıları

Kaynak:BDDK

Son Gözlem:10.17

Grafik IV.1.1.4: TL-YP Ayrımında Firma Kredileri Yoğunlaşma Endeksi

Kaynak:BDDK

Son Gözlem: 10.17

Firma kredilerindeki yoğunlaşma riski TL-YP ayrımında incelendiğinde, YP kredilerde yoğunlaşmanın TL kredilerden daha düşük olduğu, fakat 2013 yılından itibaren YP kredilerde yoğunlaşmanın artma eğiliminde olduğu gözlenmektedir (Grafik IV.1.1.4). Bu durum, son yıllarda YP kredilerin daha çok uzun vadeli ve yüksek tutarlı finansman ihtiyacı olan sektörler tarafından tercih edilmesiyle açıklanmaktadır. Ayrıca 2013 yılından sonra döviz kurunda geçmiş dönemlere kıyasla yüksek seyreden oynaklığın, kur riskine karşı doğal koruması nispeten daha düşük olan sektörlerde YP kredi kullanımını azaltması da bu yoğunlaşmada etkili olmaktadır. Kredi riski açısından bakıldığında, YP kredilerde TL kredilere kıyasla düşük seyreden yoğunlaşma düzeyiyle uyumlu şekilde YP kredilerdeki TGA oranı da TL kredilerden daha düşük seviyededir.

Özetle, Türk bankacılık sektörü kredileri için hesaplanan ağırlıklandırılmış yoğunlaşma endeksinin geçmiş yıllara kıyasla düşük seviyeleri işaret etmesi, yoğunlaşma riski ve kredi riski açısından olumlu değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, sektörel yoğunlaşma riski ile kredi riski arasındaki güçlü ilişki göz önünde bulundurulduğunda, YP kredilerin yoğunlaşma riskinde son yıllarda gözlenen artış kredi riski ve banka aktif kalitesi açısından takip edilmelidir. Bu bağlamda son dönemde TCMB nezdinde başlatılan 32 Sayılı Karar Değişikliği ve Sistemik Veri Takip Sistemi gibi YP kredi kullanımına yönelik düzenlemelerin, yoğunlaşma kaynaklı risklerin banka aktif kalitesine olası etkilerinin azaltılmasında destekleyici olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

Acharya, vd. (2006), Should banks be diversified? Evidence from individual bank loan portfolios. The Journal of Business, 79(3), 1355-1412.

Bikker ve Haaf (2002), Measures of Competition and Concentration in the Banking Industry: a Review of the Literature, Economic & Financial Modelling, 1.

Kurul (2011). Türk Bankacılık Sektörüne İlişkin Yoğunlaşma ve Hâkimiyet Göstergeleri Ekonomi Notları, 11/05.

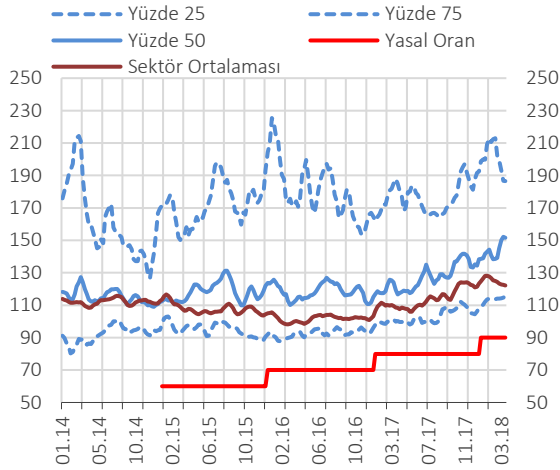
Holub, vd. (2015). Credit portfolio sector concentration and its implications for capital requirements, Financial Stability Report, Czech National Bank.

IV.2 Likidite Riski

Türk bankacılık sektörünün kısa vadeli likidite pozisyonu sağlam görünümünü korumaktadır (Grafik IV.2.1 ve IV.2.2). Bankaların bilançolarındaki yüksek kaliteli likit varlık stokunun 30 gün süreli net nakit çıkışlarını ne ölçüde karşılayabileceğini gösteren likidite karşılama oranları (LKO), kalkınma ve yatırım bankaları haricindeki bankalar için 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren toplam ve YP için sırasıyla asgari yüzde 90 ve yüzde 70 olarak uygulanmaktadır. Bankaların TCMB nezdinde bulundurdukları zorunlu karşılıkları ile rezerv opsiyonu mekanizması (ROM) kapsamında tuttıkları döviz ve altın rezervlerinin yanı sıra, son yıllarda bankaların bilançoları içinde ağırlığı azalsa da önemli bir yer tutmaya devam eden menkul kıymetler portföyü, sektörün likidite riskini sınırlandırmakta ve bankaların kısa vadeli likidite pozisyonunun güvenli bir patikada seyretmesini sağlamaktadır. ROM rezervlerinin 2016 yılının son yarısından itibaren sermaye hareketlerinin de katkısıyla artması, sektörün likidite pozisyonu görünümünü desteklemeye devam etmektedir. Bu çerçevede, sektörün hem toplam hem de YP için hesaplanan LKO'ları yasal alt limitlerin oldukça üzerinde seyretmektedir¹.

Grafik IV.2.1: Yüzdeler Dilimlere Göre Bankaların Toplam Likidite Karşılama Oranları (% , 4 Haftalık Hareketli Ort.)

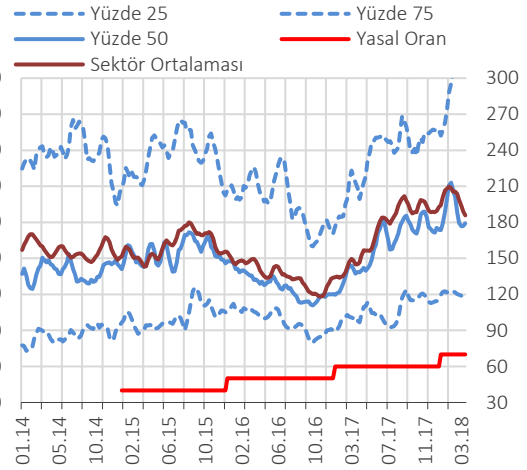

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.03.18

Dipnot: Kalkınma ve yatırım bankaları hariçtir. Konsolide olmayan raporlamalar kullanılmıştır. Söz konusu dilimler, oranları en küçükten en büyüğe göre sırasıyla 25, 50 ve 75'inci yüzdeler dilimlerinde yer alan bankaları temsil etmektedir.

Grafik IV.2.2: Yüzdeler Dilimlere Göre Bankaların YP Likidite Karşılama Oranları (% , 4 Haftalık Hareketli Ort.)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.03.18

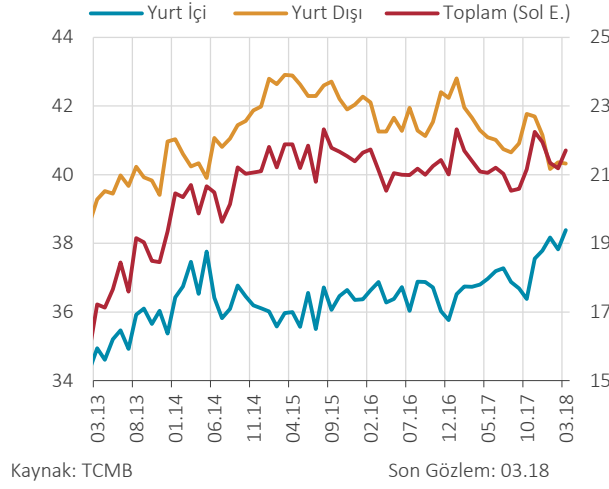
Dipnot: Kalkınma ve yatırım bankaları hariçtir. Konsolide olmayan raporlamalar kullanılmıştır. Söz konusu dilimler, oranları en küçükten en büyüğe göre sırasıyla 25, 50 ve 75'inci yüzdeler dilimlerinde yer alan bankaları temsil etmektedir.

Bankaların likidite durumuna ilişkin göstergelerden biri olan mevduat dışı kaynakların toplam yabancı kaynaklar içindeki payı yüzde 40 seviyesindeki yatay seyrine devam etmektedir (Grafik IV.2.3)². Bankaların temel yabancı fonlama kaynakları; mevduat, bankalara borçlar, ihraç ve repodan sağlanan fonlardır. 2014 yılı sonundan itibaren sektörün toplam yabancı kaynakları yüzde 67 seviyesinde artmıştır. Görece istikrarlı fon kaynağı sayılan mevduatın da benzer oranda artması sektörün fonlama yapısının finansal istikrarı destekleyici bir patikada seyrettiğine işaret etmektedir. Son Rapor döneminde ise yurt içinden sağlanan yabancı kaynakların payı artarken, yurt dışından sağlanan yabancı kaynakların payı azalmıştır. Bu durum bankaların son dönemde gerçekleştirmiş oldukları sermaye benzeri ve geleneksel yurt içi tahvil ihraçlarının yanı sıra yurt içi bankalara borçlar kalemindeki yükselişin bir sonucudur³.

¹ LKO düzenlemesinin ayrıntılarına Kutu IV.2.III'te yer verilmiştir.

² Söz konusu orandaki dalgalanmalar büyük ölçüde mevduat dışı kaynakların önemli bir kısmını oluşturan yurt dışından temin edilen fonların TL karşılığının kur ve parite gelişmelerine bağlı olarak değişmesinden kaynaklanmaktadır.

³ Çekirdek yükümlülüklerle ilişkin yapılan düzenlemelerin ayrıntılarına Kutu IV.2.II'de yer verilmiştir.

Grafik IV.2.3: Mevduat Dışı Kaynakların Yabancı Kaynaklara Oranı (%)

Dipnot: Yabancı kaynaklar, özkaynak dışındaki yükümlülükleri temsil etmektedir.

Bankaların kredi/mevduat (K/M) oranı yatay seyrini devam ettirmektedir. Sektörün K/M oranı, 2014 yılı sonu itibarıyla yüzde 115 seviyesine yakınsamış ve bu patikada yatay seyretmeye başlamıştır (Grafik IV.2.4)⁴. 2017 yılında uygulanan destekleyici teşvik ve makroihtiyati politikaların da katkısıyla kredilerde yaşanan güçlü artışın mevduat büyümesini de beraberinde getirmiş olması, sektörün K/M oranında ilave bir artışa neden olmamıştır. Bu durum, güçlü kredi büyümesinin yaşandığı 2017 yılı süresince de bankaların uzun vadeli likidite pozisyonlarının güvenli bir patikada seyretmesini sağlamış ve finansal istikrarı desteklemiştir. TL ve YP için hesaplanan K/M oranları ise firma, banka ya da mevduat sahiplerinin para birimi tercihleri doğrultusunda ayrışabilmektedir. Nitekim KGF kefaletli kredilerin yoğun olarak TL cinsi kullanılması ve gerek kur gelişmeleri gerekse kur riskinin yönetilmesine ilişkin oluşan farkındalığın artması sonucu firmaların YP borçlanma iştahının zayıflaması, bankaların kredi kompozisyonunun TL lehine değişmesine neden olmuştur. Aynı dönemde mevduat sahiplerinin YP mevduat tercihinde yaşanan canlanma ise TL ve YP için hesaplanan K/M oranları arasındaki farkın açılmasına neden olmuştur. 2018 Mart ayı itibarıyla TL ve YP K/M oranları sırasıyla yüzde 143 ve 84 seviyesindedir.

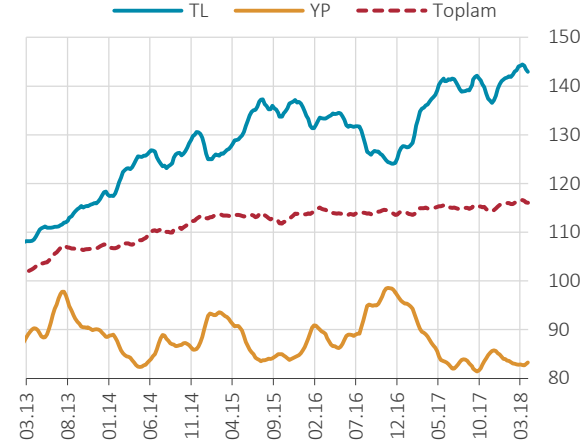
Bankaların uzun vadeli likidite pozisyonlarının daha kapsamlı ölçülebilmesi ve bankaların varlık ile yükümlülükleri arasındaki vade farkından kaynaklanan risklerin sınırlanabilmesi amacıyla Basel III uzlaşısında ortaya konan perspektife göre; mevduat dışındaki diğer uzun vadeli istikrarlı fonlama kaynakları da bankaların uzun vadeli likidite pozisyonlarına katkı sağlamaktadır⁵. Mevduat dışındaki diğer uzun vadeli fonlama kaynakları ise özkaynaklar, sermaye benzeri borçlar, uzun vadeli ihraçlar ve bir yıldan uzun vadeli borçlanma kalemleri olup, söz konusu kaynaklar dâhil edilerek hesaplanan K/(M+diğer istikrarlı kaynaklar) oranı, 2018 Mart ayı itibarıyla toplam için yüzde 84, TL için ise yüzde 110 seviyesinde seyretmektedir (Grafik IV.2.5). Dolayısıyla bankaların özellikle yurt dışı borçlanmalarının vadelerini uzatmak suretiyle fonlama kalitesini zayıflatmadan ve uzun vadeli likidite pozisyonlarını güvenli alanda tutarak kredi taleplerini karşılayabilecek seviyede olduğu değerlendirilmektedir. TL K/M oranındaki yüksek seviyeler bankaların likidite riskinin takibi açısından son dönemde önem kazanmakla birlikte özellikle

⁴ Kredi veren fakat mevduat toplama yetkisi bulunmayan kalkınma ve yatırım bankaları, K/M oranı hesaplamasına dâhil edilmemiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları dâhil edildiğinde ise sektörün K/M oranı 2018 Mart ayı itibarıyla yüzde 124 seviyesine ulaşmaktadır.

⁵ Basel Komitesi tarafından geliştirilen Net İstikrarlı Fonlama Oranının ayrıntılarına, 2017 Mayıs ayında yayımlanan Finansal İstikrar Raporu Kutu III.2.1'de ve TCMB'nin Merkez Güncesi platformunda yayımlanan "Bankacılık Sektörü Likidite Ölçümünde Yeni Dönem: Net İstikrarlı Fonlama Oranı" adlı yazıda yer verilmiştir.

bankaların yurt içi ve yurt dışı piyasalarda gerçekleştirdikleri TL cinsi uzun vadeli ihraçlarının bankaların TL cinsi likidite görünümünü desteklemeye devam edebileceği öngörülmektedir.

Grafik IV.2.4: Kredi/Mevduat Oranı
(%, 4 Haftalık Hareketli Ort.)

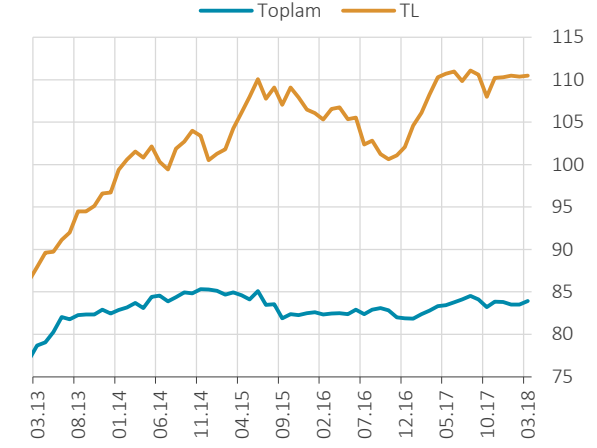

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.03.18

Dipnot: Kalkınma ve yatırım bankaları hariç hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.5: Kredi/(Mevduat+Diğer İstikrarlı Kaynaklar) Oranı (%)

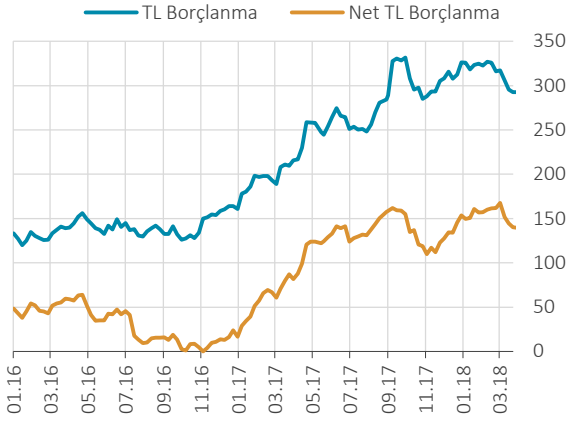
Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Diğer içinde özkaynak, uzun vadeli ihraçlar, sermaye benzeri borçlar ve 1 yıldan uzun vadeli diğer borçlar dikkate alınmıştır.

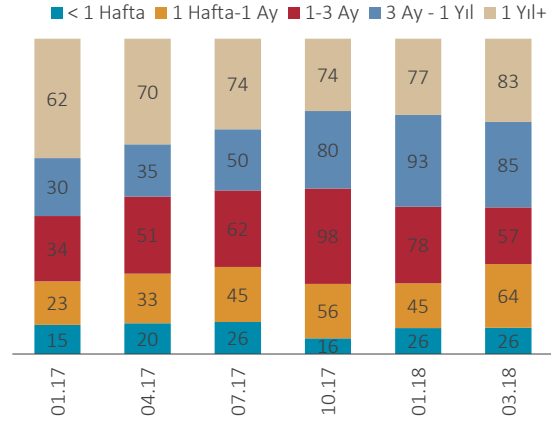
Kredi kompozisyonundaki TL lehine değişim ile mudilerin güçlenen YP mevduat tercihleri sonucunda TL ve YP K/M oranları arasında farkın genişlemesi, bankaların TL fonlama ihtiyacına işaret etmektedir. Diğer taraftan hanehalkının son dönemde döviz hareketlerini dengeleyici yönde hareket etmeleri, söz konusu ayrışma sonucu yaşanan TL likidite ihtiyacını sınırlamaktadır. 2016 yılı sonundan itibaren TL ve YP K/M oranları arasındaki farkın 27 yüzde puan yükselerek 59 yüzde puana ulaşması, bankaları TL fonlama ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yurt dışı yerleşiklerle para takası yapmaya yönlendirmiştir. Sektörün yurt dışı yerleşiklerden para takası işlemleri yoluyla sağladığı net TL fonlaması, 2018 Mart ayı itibarıyla 140 milyar TL seviyesinde seyretmektedir (Grafik IV.2.6). Para takası işlemlerinin tutar, vade, maliyet ve karşı taraf yapısı da bankaların likidite riskinin takibi açısından bu çerçevede önem kazanmıştır. Bankaların para takası işlemlerinde genellikle YP mevduatı kullanmakta olmaları ise buradan gelebilecek riskleri sınırlamaktadır. 2018 Mart ayı itibarıyla söz konusu işlemlerin yaklaşık yüzde 46'sının üç aydan kısa vadelerde gerçekleştirilmesinin yanı sıra karşı tarafta yer alan banka ve benzeri kuruluşların sayısının sınırlı olması nedeniyle yaşanan yoğunlaşma, bankaların likidite riskinin takibi açısından önemli olmaya devam edecektir (Grafik IV.2.7).

Son dönemde TL kredi büyümesinin tarihsel ortalamalarına yakınsaması ile birlikte bankaların kredi fonlamasında para takası piyasası kullanımını sınırlı da olsa azalttıkları ve bu piyasadaki vadelerin de uzamaya başladığı görülmektedir. Önümüzdeki dönemde de banka varlık ve yükümlüklerinin para birimi bazındaki gelişiminin yanı sıra toplam fonlama maliyetlerinin ve uluslararası risk iştahının, bankaların para takası işlem taleplerinin temel belirleyicisi olmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Grafik IV.2.6: Yurt Dışı Yerleşiklerle Yapılan Para Takası İşlem Tutarlarının Gelişimi (Milyar TL)

Kaynak: TCMB

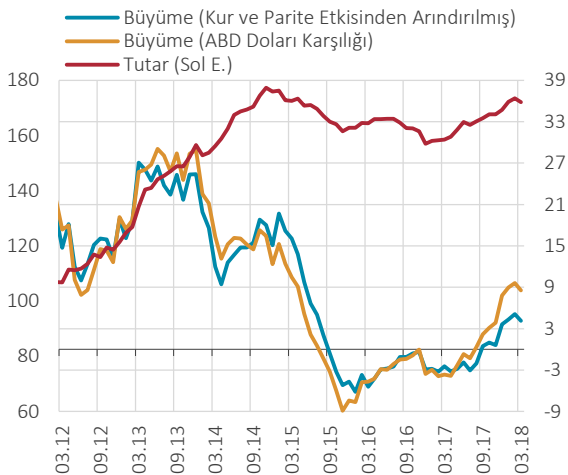
Son Gözlem: 30.03.18

Grafik IV.2.7: Yurt Dışı Yerleşiklerle Yapılan TL Para Takası Vade Dilimleri (Stok, % Pay)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 30.03.18

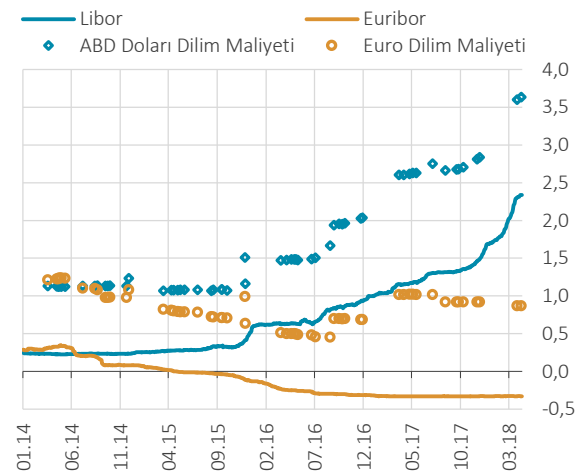
Güçlü likidite pozisyonunu koruyan bankacılık sektörünün yurt dışı kaynak kullanımı artmaktadır (Grafik IV.2.8). Son Rapor döneminde yurt dışından temin edilen kaynakların ABD doları karşılığı ile kur ve parite etkisinden arındırılmış karşılığı sırasıyla yüzde 3 ve 1,2 artmıştır. 2017 yılının ilk üç çeyreğinde kredi büyümesinin tarihsel ortalamalarının üzerinde seyretmesi, bankaların fonlama talebinin artmasına neden olmuştur. Fakat gerek bu dönemde yaşanan kredi büyümesinin TL kaynaklı olması gerekse kredi büyümesinin mevduat büyümesini de beraberinde getirmesi, bankaların yurt dışı kaynak taleplerinin ılımlı seyretmesine neden olmuştur. 2017 yılı son çeyreğinden itibaren ise TL kredi büyüme oranı tarihsel ortalamalarına yakınsamış ve YP kredi bakiyesinde sınırlı bir artış eğilimi gözlenmiş olup, bankaların yurt dışı kaynak kullanımı da artmıştır.

Grafik IV.2.8: Bankacılık Sektörü Yurt Dışı Borcunun Büyüme Oranı ve Miktarı (Yıllık % Artış, Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Kur ve parite etkisinden arındırılan büyüme serisi, 2013 yıl sonu kur ve parite değerlerine göre yeniden hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.9: 367 Gün Vadeli Sendikasyon Kredilerinin Maliyet Gelişimi (İşlem Bazlı, %)

Kaynak: KAP

Son Gözlem: 11.04.18

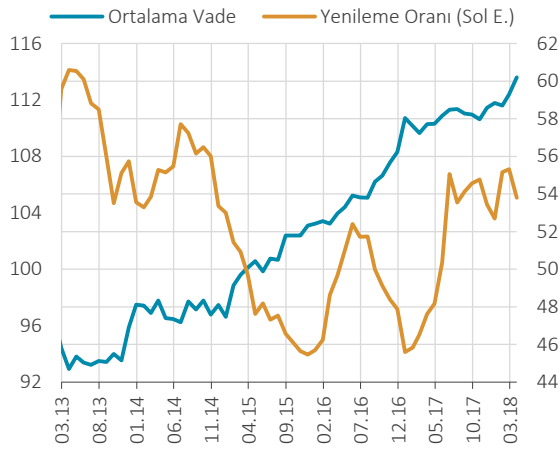
Dipnot: Büyük ölçekli 10 banka için hesaplanmıştır.

Bankaların ABD doları cinsi dış borçlanma maliyetleri küresel faiz oranlarındaki gelişmeler çerçevesinde artmaya devam etmektedir. Fed'in normalleşme sürecindeki para politikası adımları sonucunda libor faiz oranlarında yaşanan kademeli artış, bankaların yurt dışı fonlama maliyetlerinin de artmasına neden

olmaktadır. Bu dönemde libor ve euribor faiz oranlarındaki gelişmeler nedeniyle ABD doları ve euro cinsi kaynakların maliyetleri arasındaki fark artmasına rağmen 2016 yılı ilk yarısından itibaren euro cinsi borçların toplam dış borç içindeki payının yatay seyrettiği gözlenmektedir⁶. Bu durum ise bankaların ABD doları cinsinden talep ettikleri ya da temin edebildikleri kaynakların maliyet esnekliğinin düşük olduğuna ve libor faiz oranındaki artışların dış borçların yüzde 68'inin maliyetini doğrudan etkilemeye devam edebileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, bankaların dış kaynak maliyetlerindeki marjlarda sınırlı da olsa bir azalma olması, maliyet artışlarına rağmen bankaların yurt dışı kaynak taleplerinin arttığı dönemlerde borçlanabilmeleri, sendikasyon kredilerinde sınırlı da olsa iki yıla varan vadeler ile borçlanabilmeleri ve sendikasyon kredilerinin yenileme oranlarının yüzde 100'ün üzerinde olması yabancı finansal kuruluşların kredi arzında kayda değer olumsuz bir değişimin olmadığına işaret etmektedir (Grafik IV.2.9).

Bankaların dış borç yenileme oranı 2018 Mart ayı itibarıyla yüzde 104,2 seviyesine ulaşmıştır. Dış borçların vadesinde yaşanan olumlu görünüm devam etmekte olup, ortalama vade 60 ay seviyesinde seyretmektedir (Grafik IV.2.10). Bankaların yurt dışından temin ettiği kaynakların vadesindeki olumlu görünüm, özellikle 2017 yılında yoğun bir şekilde kullanılan KGF kefaletli kredilerin vadesinin diğer ticari kredilere göre daha uzun vadeli olması nedeniyle, vade uyumsuzluğundan kaynaklanabilecek risklerin yönetimi açısından finansal istikrarı destekleyici bir unsur olarak not edilmelidir⁷. Kısa vadeli dış borç yenileme oranı yüzde 100 seviyesinde iken, uzun vadeli dış borç yenileme oranı ise yüzde 130'a ulaşmıştır (Grafik IV.2.11). Bu durum, bankaların kısa vadeli borçlarını yenilemeye devam etmekle birlikte dış borçlarda son dönemde yaşanan artışın orta ve uzun vadeli kaynaklar ile gerçekleştiğine işaret etmektedir.

Grafik IV.2.10: Toplam Dış Borç Yenileme Oranı ve Ortalama Vadesi (%, Ay)

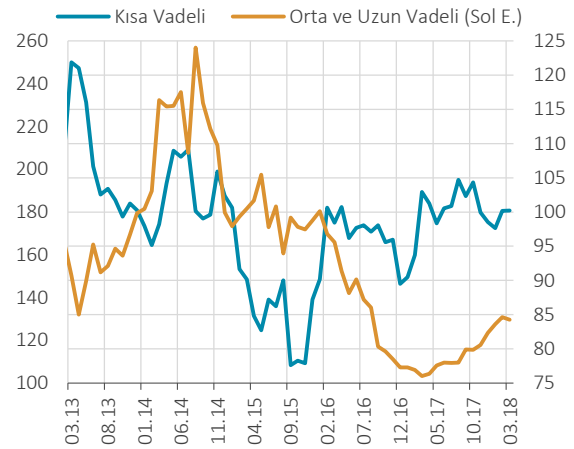

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Dış borç yenileme oranı, menkul kıymet ihraçları dâhil toplam yurt dışı yükümlülük kullanım ve geri ödeme tutarlarının 6 aylık hareketli toplamları üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik IV.2.11: Dış Borç Yenileme Oranı (% , Ay)

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Dış borç yenileme oranları, menkul kıymet ihraçları dâhil toplam yurt dışı yükümlülük kullanım ve geri ödeme tutarlarının kısa vade için 3 aylık, uzun vade için 12 aylık hareketli toplamları üzerinden hesaplanmıştır.

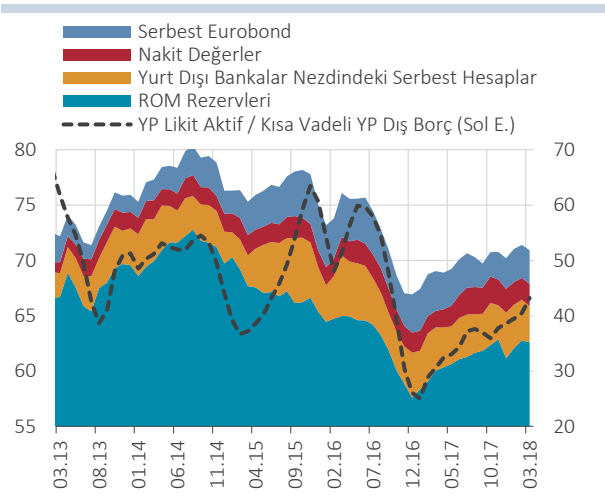
Bankacılık sektörü likidite şoklarına karşı yeterli likidite tamponlarına sahiptir. Bankaların kısa ve uzun vadeli likidite pozisyonlarındaki güvenli seyir, dış borç vade kompozisyonunda yaşanan olumlu görünüm ve borç temin edilen ülke/banka sayısında yaşanan çeşitlilik, bankacılık sektörünün uluslararası piyasalarda

⁶ Banka dış borçlarının yüzde 68'si ABD doları cinsi, yüzde 26'sı euro cinsi, yüzde 4'ü TL cinsi olup, yüzde 2'si ise diğer para birimlerinden oluşmaktadır.

⁷ KGF kefaletli kredilerin ortalama vadesi yaklaşık 40 aydır. 2017 Kasım ayında yayımlanan Finansal İstikrar Raporu'nda yer alan "Merkez Bankası Politikaları ve Bankacılık Sektöründe Vade Yönetimi" adlı çalışmada, çekirdek dışı yükümlülüklerin vadesini uzatmayı hedefleyen zorunlu karşılık uygulamaları vasıtasıyla TCMB'nin bankaların uzun vadeli borçlanma eğilimini artırdığı ve bu sayede firmalara da daha uzun vadeli kredi sunabilmelerine katkı sağladığı bulgulanmıştır.

yaşanabilecek olası oynaklıklara karşı direncini artırmaktadır⁸. Bunun yanı sıra sektörün likit aktif portföyü bir yıllık pencerede en olumsuz senaryolar altında dahi bankalara döviz likiditesi şoklarını karşılayabilecek bir alan sağlamaktadır. Bankaların likit aktif portföyleri nakit, yurt dışı hesaplar, serbest eurobondlar ve ROM rezervlerinden oluşmakta olup, söz konusu likit aktifler bir yıl içinde vadesi dolacak YP cinsi yurt dışı borcun yüzde 67'sini karşılayabilecek düzeydedir (Grafik IV.2.12)⁹. 2016 yılı sonundan itibaren sermaye hareketlerinin de katkısıyla artan ROM rezervleri, bankaların likit aktiflerine dolayısıyla likidite şoklarına karşı bulundukları tamponlara katkı sağlamaktadır. Ayrıca TCMB tarafından bankalara tahsis edilen depo limitleri de dâhil edildiğinde, bankaların likit aktifleri en olumsuz şoklara yanıt verebilecek düzeydedir (Grafik IV.2.13).

Grafik IV.2.12: YP Likit Aktiflerin Tutarı ve 1 Yıl İçinde Vadesi Dolacak YP Dış Borca Oranı (Milyar ABD Doları, %)

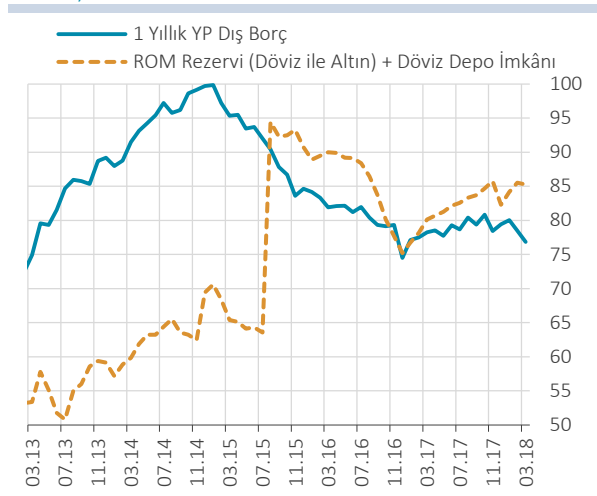

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: YP likit aktifler, ROM kapsamında tutulan rezervler ile nakit değerler, yurt dışı bankalar nezdindeki serbest hesaplar ve serbest eurobondlardan oluşmaktadır. YP Likit Aktif / Kısa Vadeli YP Dış Borç oranının, 3 aylık hareketli ortalamasına yer verilmiştir.

Grafik IV.2.13: ROM Rezervleri ve Döviz Depo İmkânı ile 1 Yıl İçinde Vadesi Dolacak YP Dış Borç (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB, MKK

Son Gözlem: 03.18

Sektörün küresel likidite gelişmelerine duyarlılığı görece yüksek olan YP cinsi yurt dışı menkul kıymet ihraçlarında 2016 yılı ilk çeyreğinden itibaren yaşanan canlanma, küresel piyasalarda yüksek seyreden risk iştahı ve gelişmiş ülke merkez bankalarının likidite koşullarını destekleyici para politikalarının da katkısıyla sınırlı da olsa devam etmektedir. Sektörün YP cinsi yurt dışı menkul kıymet ihraçları 2017 yılı başından itibaren yüzde 12 artmış olup, vadesi ise 69 aya ulaşmıştır (Grafik IV.2.14). 2016 yılı sonundan itibaren kredi kompozisyonundaki TL lehine değişim ile mudilerin YP mevduat tercihleri bankaların TL fonlama talebini artırmış olup, bu dönemde bankaların yurt dışında TL cinsi ve uzun vadeli ihraçlar gerçekleştirdikleri gözlenmektedir. Bankaların yurt dışında TL cinsi uzun vadeli borçlanabilmeleri arz yönlü koşulların destekleyici seyrine işaret etmekte olup, küresel likidite gelişmelerine duyarlılığı görece yüksek olan tahvil ihraçlarında yaşanan artışın bankaların yurt dışı kaynaklara erişim koşulları açısından olumlu bir unsur olduğu değerlendirilmektedir.

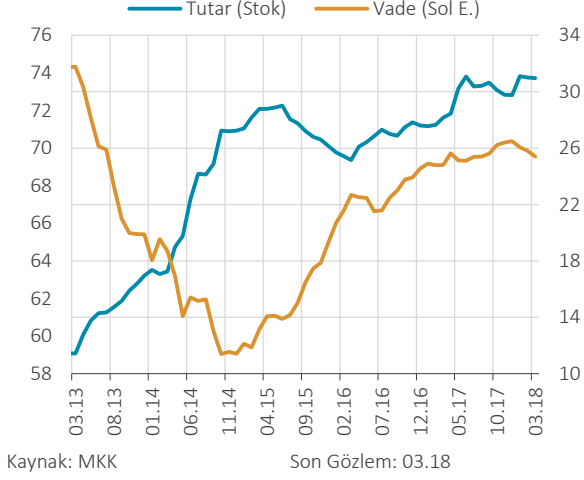
Bankaların TL likidite ihtiyaçlarının bir sonucu olarak 2017 yılı ilk çeyreğinden itibaren artmaya başlayan yurt içi ihraçları son dönemde hız kazanmıştır (Grafik IV.2.15). Bu dönemde bazı bankalar tarafından

⁸ 2017 Mayıs ayında yayımlanan Finansal İstikrar Raporu'nda yer alan "Küresel Likidite ve Banka Dış Borçlarının Bölgesel Dağılımı" adlı özel konuda bankaların kaynak temin ettiği ülke/banka sayısında yaşanan çeşitliliğin borçların küresel likidite gelişmelerine olan duyarlılığı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

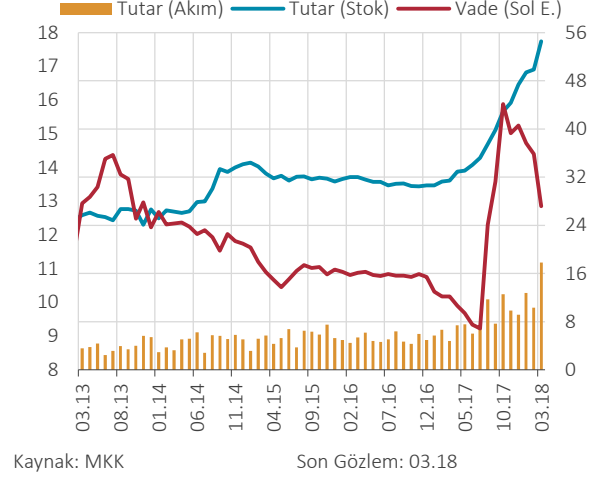
⁹ Bankacılık sektörünün bir yıl içinde vadesi dolacak dış borcu 76,8 milyar ABD doları seviyesinde olup, bankaların nakit, yurt dışı hesaplar, serbest eurobondlar ve ROM rezervleri sırasıyla 4, 6,5, 6,1 ve 35,2 milyar ABD doları seviyesindedir.

gerçekleştirilen sermaye benzeri tahvil ihraçları, yurt içi kaynakların vadesini uzatmakta ve kaynak çeşitliliğinin artmasına katkı sağlamaktadır¹⁰.

Grafik IV.2.14: Yurt Dışı YP Menkul Kıymet İhraç Gelişmeleri (Milyar ABD Doları, Ay)

Grafik IV.2.15: Yurt İçi TL Menkul Kıymet İhraç Gelişmeleri (Milyar TL, Ay)

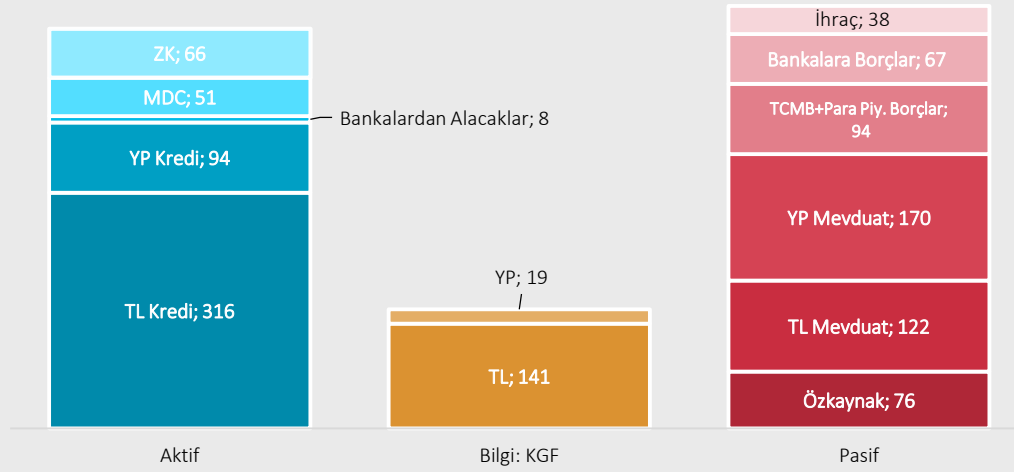
¹⁰ Son dönemde yurt içi ve yurt dışı piyasalarda gerçekleştirilen menkul kıymet ihraçlarının ayrıntılarına Kutu IV.2.1'de yer verilmiştir.

Kutu IV.2.1

Bankaların Menkul Kıymet İhraçları

2017 yılında Kredi Garanti Fonu (KGF) kefaletli kredi kullanımını uygulamasının etkisiyle güçlü bir kredi büyümesi performansı gözlenmiştir. Kredi büyümesi büyük oranda bankaların en önemli finansman kaynağı olan mevduat ile fonlanmış ve kârlılığın etkisi ile özkaynaklar da çekirdek fonlamaya önemli bir katkı sağlamıştır. Diğer taraftan, KGF kapsamında kullanılan TL kredideki canlanma, bankacılık sisteminin TL fonlama ihtiyacının artmasına neden olurken, bankaların artan TL likidite ihtiyacının bir kısmı alternatif fonlama kaynaklarının kullanımı ile karşılanmıştır (Grafik IV.2.1.1). Sendikasyon ve sekürütizasyon kredileri ile iki taraflı banka kredilerinin yanı sıra tahvil ihraçları, mevduat dışı fonlama kaynakları olarak öne çıkmıştır.

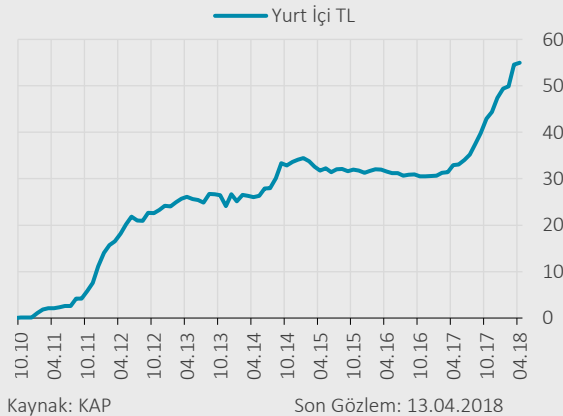
Grafik IV.2.1.1. Başlıca Aktif ve Fonlama Kalemleri Tutar Değişimleri (Aralık 2016-Şubat 2018, Milyar TL)

Kaynak: BDDK

2017 yılı bankaların ihraç piyasasını yoğun olarak kullandığı yıllardan biri olmuştur. Bu dönemde dikkat çeken bir gelişme, bankaların özellikle TL ihraçlarını önemli ölçüde artırmasıdır. Bu eğilim 2018 yılının ilk dört ayında da devam etmektedir. Yurt içi TL tahvil ihraçlarında yaklaşık 24 milyar TL, yurt dışı TL tahvil ihraçlarında ise 5 milyar TL artış görülmüştür (Grafik IV.2.1.2 ve IV.2.1.3).

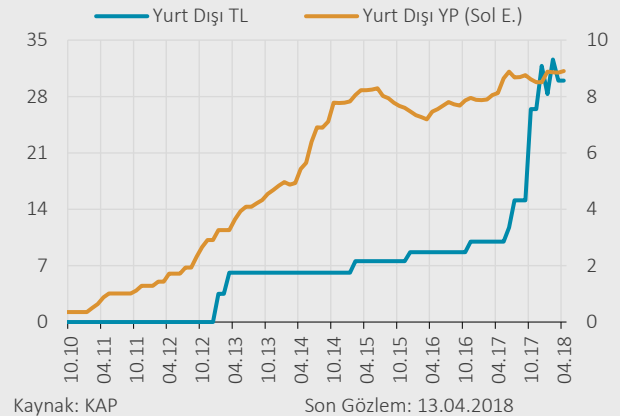
Grafik IV.2.1.2: Bankalarca Yurt İçi Tahvil ve Bono İhraçları (Milyar TL)

Kaynak: KAP

Son Gözlem: 13.04.2018

Grafik IV.2.1.3: Bankalarca Yurt Dışı Tahvil ve Bono İhraçları (Milyar TL, ABD Doları)

Kaynak: KAP

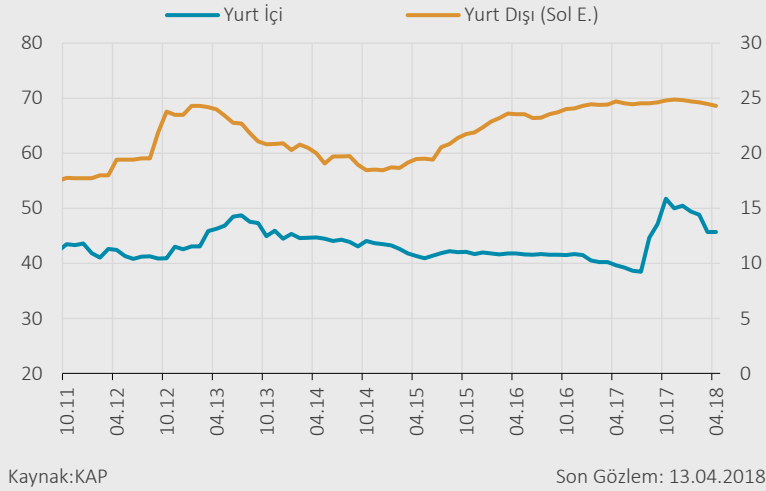
Son Gözlem: 13.04.2018

Bankalar yurt dışı TL cinsi tahvil ihraçlarında tahsisli satış şeklinde ipotek teminatlı menkul kıymet (İTMK) ihraçlarına yönelmiştir. İTMK ihraçları bankalar için görece yeni bir enstrümandır¹. 2015 yılında bankalar İTMK programları oluşturmaya başlamış ve ilk ihraç 2015 yılında gerçekleşmiştir. Varlıklar teminat gösterilerek ihraç edilen teminatlı menkul kıymet (TMK) işlemlerinde, teminatı oluşturan varlıklar ihraççı bankanın bilançosunda kalmaktadır. Teminat yapısı nedeniyle, TMK'ler bankalara maliyet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca bu enstrümanların daha düşük kredi riskine sahip olması yatırımcılar açısından ürünün cazibesini artırmakta ve bankalara yatırımcı çeşitliliğinin sağlanması açısından da bir avantaj sunmaktadır. Bu bakımdan TMK'lar bankaların fonlama kaynaklarını çeşitlendirmesi ve uygun maliyetli borçlanması adına önemli bir araçtır. Konut kredilerinin teminatlı olması, tahsili gecikmiş alacaklar oranının yüzde 1'in altında olması ve söz konusu kredilerin uzun vadeli olması nedeniyle menkul kıymete konu teminatın süreklilik arz etmesinin bankaların İTMK'ları tercih etmesinde bir etken olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca teminatın (konut kredileri) TL cinsinden olması ve bankaların İTMK'ları çoğunlukla TL cinsi gerçekleştirilmesi kur riskini ortadan kaldırmaktadır.

Yurt içi tahvil ihraçlarında dikkat çeken husus ise ilk defa TL cinsi sermaye benzeri tahvil ihraçlarının gerçekleştirilmiş olmasıdır. Uzun vadeli gerçekleştirilen söz konusu borçlanmalar ile yurt içindeki yatırımcılara alternatif yatırım araçları sunulmuştur. Bu gelişme ulusal sermaye piyasasının derinleşmesi açısından da önemli bir adım olarak görülmektedir. Toplam 3 milyar TL tutarındaki katkı sermaye niteliğindeki tahvil ihraçları, ihraç yapan bankaların sermaye yeterlilik oranını 30 ila 145 puana kadar güçlendirmiştir. Basel III kriterlerini taşımayan sermaye benzeri ihraçların kademeli olarak yasal özkaynak hesaplamasından çıkarılması ve 2019 yılına kadar sürecek Basel III asgari sermaye oranlarındaki kademeli geçiş süresince Basel III uyumlu sermaye benzeri borçlanmalarda artış söz konusu olabilecektir². Yükselen sermaye yeterlilik oranları, bankaların kredi verme kapasitesini desteklemesi bakımından da önemlidir.

Grafik IV.2.1.4. Tahvil İhraçlarının Vade Gelişimi (Ay)

¹ İTMK'lara ilişkin esaslar ilk olarak 2007 yılında yayımlanmıştır. 2014 yılında yeni Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde değişiklikler yapılmış ve halka arz veya nitelikli yatırımcılara satış yöntemlerinin yanı sıra tahsisli satış imkânı da getirilmiştir. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140121-14.htm>

² Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmeliğe göre 2014 yılından önce ihraç edilen ve Basel III kriterlerini taşımayan sermaye kalemleri 2014 yılında yüzde 20, sonraki yıllarda ise her bir yıl için yüzde 10 oranında azaltılmak suretiyle yasal özkaynak hesabında dikkate alınır. Buna göre 2018 yılında söz konusu sermaye benzeri borçların yüzde 40'ı yasal özkaynak hesabında dikkate alınmaktadır.

Yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilen tahvil ihraçlarının artışıyla birlikte vadelerde de önemli artış gözlenmiştir. Yurt dışı ihraçların vadesi 2014 yılsonundan bu yana 12 ay artarak yaklaşık 70 aya ulaşmıştır. Yurt içi tahvil ihraçlarının vadesi ise 2017 yılındaki TL cinsi sermaye benzeri tahvil ihraçlarının etkisi ile yükselmiştir (Grafik IV.2.1.4). Bankaların istikrarlı fonlama sağlamalarına yönelik hazırlanan net istikrarlı fonlama oranının asgari bir standart olmasıyla uzun vadeli borçlanmaların daha önemli fonlama kaynağı olması beklenmektedir³. Bu bakımdan piyasa koşullarına da bağlı olarak uzun vadeli tahvil ihraçlarının devam edeceği öngörülmektedir.

Sonuç olarak, 2017 yılı bankaların bir yandan mevduat tabanını genişletirken diğer yandan alternatif fonlama kaynaklarını yoğun olarak kullandıkları bir yıl olmuştur. TL fonlama kaynaklarının vadesinin mevduat dışı ürünler ile uzatılması, bankaların aktif-pasif vade uyumunu artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. TL kredi-mevduat oranının yüksek seviyelere çıktığı geçtiğimiz yılda uzun vadeli finansman kaynakları bankaların fonlama kompozisyonuna olumlu katkı sağlamıştır. Yurt içindeki sermaye benzeri ihraçlar ile yurt dışında da TL cinsi ihraçların tercih edilmesi bilanço içi açık pozisyondaki artışı sınırlarken, sermaye yeterliliği açısından banka bilançolarını olumlu yönde etkilemiştir. Önümüzdeki dönemde, fonlama kaynak çeşitliliğinin artmaya devam etmesi hem finansal derinleşme hem de fonlama maliyetlerindeki düşüşe katkı açısından önem taşımaktadır. Ancak, yatırımcı açısından maliyet avantajı oluşturması nedeniyle bu ihraçların yatırımcı tabanı dikkate alınarak mevduat benzeri bir mahiyet taşıması sermaye piyasalarının derinleştirilmesi açısından dikkate alınması gereken bir unsurdur.

³ Net İstikrarlı Fonlama Oranı Basel III kapsamında geliştirilen bir likidite oranıdır. Söz konusu oran uzun vadeli ve mevduata dayalı bir fonlama yapısını teşvik ederek, bankaların kısa vadeli toptan fonlamaya aşırı bağımlılığını azaltmayı hedeflemektedir. Ayrıntılı bilgi için: <https://tcmbblog.org/tr/bankacilik-sektoru-likidite-olcumunde-yeni-donem-net-istikrarli-fonlama-orani/>

Kutu IV.2.II

Finansal Düzenlemeler Kapsamında Çekirdek Yükümlülükler

Bankaların temel fonlama kaynağı olan mevduatın aynı vadedeki diğer yükümlülüklerle kıyasla çok daha istikrarlı bir yapıda olması nedeniyle, özkaynaklarla birlikte çekirdek yükümlülükleri oluşturduğu kabul edilmektedir¹. Kredi büyümesinin mevduat büyümesinden yüksek seyrettiği dönemlerde bankalar başta yurt dışından sağlanan krediler olmak üzere çekirdek olmayan yükümlülüklerle yönelmektedir. Finansal stres dönemlerinde yurt dışından sağlanan fonlar, repo ve menkul kıymet ihracı gibi çekirdek olmayan yükümlülüklerin yenilenme oranlarında önemli dalgalanmalar gözlenebilmekte ve bu yükümlülükler gerek likidite yönetimi gerek maliyet yönünden bankalar için mevduata göre daha fazla risk taşımaktadır. Diğer taraftan mevduatın, özellikle hanehalkı için güvenilir bir yatırım aracı olarak neredeyse sürekli yenilenmesi ve gelir seviyesindeki yükselişle uyumlu bir artış göstermesi nedeniyle, sözleşme vadesi kısa olsa da bankaların bilançosunda en kalıcı şekilde varlığını sürdüren fon kaynağı olması önem arz etmektedir. Bu kutuda belli bir seviyede çekirdek yükümlülük kullanımını gerekli kılan düzenlemelerin yanı sıra son yıllarda söz konusu yükümlülükleri teşvik edici yönde atılan politika adımları anlatılacaktır.

Basel III Sermaye Düzenlemeleri ve Çekirdek Sermaye

Küresel finansal kriz sonrasında bankaların sağlamlığının ve şoklara karşı dayanıklılığının artırılmasına yönelik olarak güncellenen Basel III düzenlemelerinin üç yapısal bloğundan birini asgari sermaye gereklilikleri oluşturmaktadır². Sermaye çerçevesi bağlamında Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) reformları yasal sermaye tabanının miktar ve kalitesini yükseltmeyi ve risk kapsamının genişletilmesini amaçlamaktadır. Ödenmiş sermayeyi içeren ve en yüksek kaliteli sermaye olarak kabul edilen çekirdek sermayenin risk ağırlıklı varlıklara bölünmesi suretiyle hesaplanan çekirdek sermaye oranı Basel III geçiş süreci takvimine göre 2013 yılında asgari yüzde 3,5 ve 2014 yılında yüzde 4 şeklinde uygulandıktan sonra 2015 yılından itibaren yüzde 4,5 olarak belirlenmiştir.

Basel III reformlarından biri olan sermaye koruma tamponu (SKT) ile ekonomik ve mali göstergelerin bozulması durumunda karşılaşılabilecek kayıplar nedeniyle özkaynakların sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz kalmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. SKT olarak bulundurulması beklenen ilave çekirdek sermayenin hesaplanmasında esas alınan oran olan SKT oranına ilişkin geçiş dönemi Basel III takvimine göre 2016 yılında yüzde 0,625 ile başlamıştır. Geçiş dönemi 2017 yılında yüzde 1,25 ve 2018 yılında 1,875 ile devam etmiş, SKT oranı 2019 yılından itibaren geçerli olmak üzere yüzde 2,5 olarak belirlenmiştir.

Basel III ile düzenlenen ilave sermaye tamponlarının ikincisi ise döngüsel sermaye tamponu olup, ülke şartlarına ve tercihlerine göre yüzde 0 ile yüzde 2,5 arasında belirlenmesi gerekmektedir. Söz konusu tampon ile kredi genişlemesinin finansal sektörün genel risk düzeyini artırabilecek düzeylere ulaşması durumunda özkaynakların sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz kalmasının önüne geçilmesi hedeflenmekte ve bankaların kredi portföylerinin ülke dağılımı dikkate alınarak banka bazında hesaplanması gerekmektedir.

Yukarıda açıklanan Basel III ilave sermaye düzenlemelerine göre SKT ile döngüsel sermaye tamponunun ilave çekirdek sermayeden oluşması gerekliliği nedeniyle çekirdek sermaye kullanımının, dolayısı ile yüksek kaliteli sermayenin teşvik edildiğini söylemek mümkündür.

¹ Bu kutudaki mevduat ifadesi katılım fonları dâhil, bankalar mevduatı hariç olarak kullanılmıştır.

² Base III düzenlemelerinin diğer iki yapısal bloğunu etkin denetim ve piyasa disiplini oluşturmaktadır.

Basel standartlarının üye ülkeler tarafından zamanında ulusal mevzuatlara aktarılmasını, uygulanan standartların tutarlılığını ve bütüncülüğünü sağlamayı hedefleyen RCAP (Regulatory Consistency Assessment Program/Düzenleme Tutarlılığı Değerlendirme Programı) ile standartların uygulanması açısından uluslararası uyum sağlanması vasıtasıyla küresel finansal istikrara katkı yapılması amaçlanmaktadır. Her bir ülkenin ayrı ayrı değerlendirildiği söz konusu program kapsamında ülkemizin RCAP süreci BCBS tarafından 15 Mart 2016 tarihinde tamamlanırken, ülkemiz ilgili mevzuatı Basel sermaye düzenlemelerine tam uyumlu bulunmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından 23 Ekim 2015 tarih ve 29511 sayılı Resmi Gazete’de “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ve 5 Kasım 2013 tarih ve 28812 sayılı Resmi Gazete’de “Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır.

Kaldıraç Oranı ve Ana Sermaye

Yüksek kaldıraçlı işlemlerin geçmişte yaşanan krizlerin önemli bir özelliği olduğunu dikkate alan BCBS, Basel III düzenlemeleri ile bankaların kaldıraç etkisiyle maruz kalmaları muhtemel risklere karşı yeterli sermaye bulundurmalarının sağlanması amacıyla riske dayalı sermaye yeterliliğini destekleyici bir kaldıraç oranı gerekliliği tasarlamıştır. Kaldıraç oranı, riske dayalı olmaması nedeniyle sermaye yeterliliği oranlarına göre daha basit bir şekilde hesaplanabilmektedir. Bir bankanın çekirdek sermaye düzeyinin yüksek olması, ana sermayenin toplam (bilanço içi ve bilanço dışı) risk tutarına bölünmesi suretiyle hesaplanan kaldıraç oranını destekleyen bir unsurdur³. BCBS’in asgari yüzde 3 seviyesinde önerdiği kaldıraç oranı 1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizde bankalarca tutturulması gereken kaldıraç oranı, BDDK tarafından 5 Kasım 2013 tarih ve 28812 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Kaldıraç Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile BCBS önerisine uygun bir şekilde düzenlenmiştir⁴. Bunun yanı sıra, Merkez Bankasının 2013/15 sayılı “Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ” düzenlemesine göre bankaların kaldıraç oranına dayalı zorunlu karşılık yükümlülüğü, üçer aylık dönemler itibarıyla aylık kaldıraç oranlarının basit aritmetik ortalamasına göre belirlenmekte ve kaldıraç oranı yüzde 3’ün altında kalan bankaların ilave olarak 2 puan, yüzde 3 – 4 arasında olan bankaların ilave olarak 1,5 puan, yüzde 4 – 5 arasında olan bankaların ilave olarak 1 puan zorunlu karşılığı 6 zorunlu karşılık dönemi süresince tesis etmeleri gerekmektedir.

Banka Dışı Finansal Kesim ve Kaldıraç Oranı

Ülkemizde gölge bankacılığın önemli bir kısmını oluşturan finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri, “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu”na tabi olup, bu şirketlerin kuruluş ve faaliyet esaslarını düzenleyen Yönetmelik gereğince özkaynaklarının toplam aktiflere oranının (standart oran) asgari yüzde 3 olarak tutturulması ve idame ettirilmesi zorunludur. Yönetmeliğin ilgili maddesi ile standart oranı sağlayamayan şirketin bu oranı tutturuncaya kadar yeni bir finansal kiralama, faktoring veya finansman sözleşmesi yapamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu çerçevede, standart oran söz konusu şirketlerce aşırı borçlanmanın engellenmesini amaçlamakta ve bankalarca tutturulması gereken kaldıraç oranına benzer bir yükümlülük olarak uygulanmaktadır.

Likidite Riski Açısından Çekirdek Yükümlülüklerin Önemi

Çekirdek yükümlülüklerin istikrarlı fonlama kaynağı olarak taşıdığı önem, BCBS tarafından uzun vadeli likidite riskinin ölçülmesine yönelik geliştirilmiş olan Net İstikrarlı Fonlama Oranı (NIFO)

³ Toplam risk tutarı bilanço içi varlıkların, bilanço dışı işlemlerin, türev finansal araçlar ile kredi türevlerinin ve menkul kıymet veya emtia teminatlı finansman işlemlerinin risk tutarlarının toplamından oluşur.

⁴ “Bankaların Kaldıraç Oranı Ölçümüne İlişkin Yönetmelik Taslağı” BDDK’nın internet sayfasında görüşe açılmıştır.

hesaplamasında dikkat çeken bir unsurdur. NİFO, bankalar için kısa vadeli toptan fonlamaya aşırı bağımlılığı sınırlandırırken, tüm bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerin fonlama riskinin daha iyi değerlendirilmesini ve istikrarlı fonlamayı teşvik etmektedir. Bu bağlamda mevcut istikrarlı fonlama tutarının ihtiyaç duyulan fonlama tutarına oranı olan NİFO hesaplamasında, temel olarak yasal sermaye, 1 yıldan uzun vadeli yükümlülükler ile gerçek kişi ve KOBİ mevduatı istikrarlı fonlama kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla gerçek kişi ve KOBİ mevduatının NİFO çerçevesinde çekirdek yükümlülük olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür.

Bunun yanı sıra, BCBS tarafından bankaların kısa vadeli likidite şoklarına karşı dayanıklılığını artırmak amacıyla tasarlanmış olan Likidite Karşılama Oranı (LKO), bankaların 30 günlük bir likidite stres senaryosu altında ortaya çıkabilecek net nakit çıkışlarını karşılamak için yeterli miktarda yüksek kaliteli likit varlıklara sahip olmalarını gerektirmektedir⁵. LKO hesaplamasında çekirdek yükümlülük olarak nitelendirilebilecek “istikrarlı mevduat”, genel olarak diğer yükümlülüklere göre daha düşük dikkate alınma oranına tabi tutulmaktadır.

Ülkemizde bankaların LKO uygulaması BDDK tarafından 21 Mart 2014 tarih ve 28948 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik” ile düzenlenmiş olup, Basel III geçiş süreciyle uyumlu gelişimini sürdürmektedir.

Zorunlu Karşılık Uygulaması ve Çekirdek Yükümlülükler

Para politikası araçlarından biri olan zorunlu karşılıklar ülkemizde 2010 yılı sonundan itibaren finansal istikrarı desteklemek ve makro finansal riskleri azaltmak amacıyla aktif bir makroihtiyati politika aracı olarak kullanılmaktadır. Kur riskini sınırlandırma amacıyla TL ve YP yükümlülükler için farklı oranlarda uygulanan zorunlu karşılıklar, 2010 yılı sonunda başlayan yeni para politikası bileşimi çerçevesinde vadeye ve yükümlülük türüne dayalı olmak üzere iki farklı boyut daha kazanmıştır. Buna göre 2011 yılı başından itibaren zorunlu karşılık oranları mevduat ve diğer yükümlülükler için farklılaştırılmış olup, çekirdek yükümlülüğe karşılık gelen mevduata genel olarak diğer (çekirdek olmayan) yükümlülüklerden daha düşük zorunlu karşılık oranları uygulanmaktadır⁶. Bu dönemden itibaren zorunlu karşılık oranları çekirdek yükümlülük kullanımını ve çekirdek/çekirdek olmayan yükümlülüklerin vadesinin uzamasını teşvik etmek gibi amaçlarla çeşitli tarihlerde değiştirilmiş olup, 30 Aralık 2016 yükümlülük döneminden bu yana yürürlükte olan zorunlu karşılık oranları Tablo IV.2.II.1’de gösterilmektedir:

Tablo IV.2.II.1: Zorunlu Karşılık Oranları (%)

	TL	YP	
Mevduat			
3 Aya Kadar Vadeli	10,5	12	
6 Aya Kadar Vadeli	7,5		
1 Yıla Kadar Vadeli	5,5		
1 Yıldan Uzun Vadeli	4	8	
Müstakriz Fonu*	10,5	12	
Diğer Yükümlülükler**		Stok	Akım
1 Yıla Kadar Vadeli	10,5	19	24

⁵ Kutu 3’te LKO düzenlemesi daha detaylı olarak anlatılmıştır.

⁶ TL ve YP zorunlu karşılık oranlarının yükümlülük türünün yanı sıra vadeye göre de farklılaştırılması nedeniyle uzun vadeli çekirdek olmayan yükümlülüklere uygulanan oranlar, uzun vadenin teşvik edilmesi amacıyla, kısa vadeli çekirdek yükümlülüklerine uygulanan oranlardan daha düşük olabilmektedir.

2 Yıla Kadar Vadeli	7	13	19
3 Yıla Kadar Vadeli		7	14
5 Yıla Kadar Vadeli	4	6	6
5 Yıldan Uzun Vadeli		5	4

Kaynak: TCMB

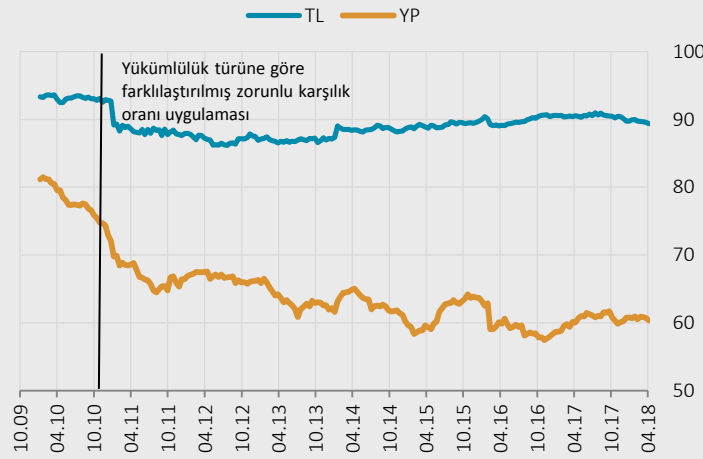
* Kalkınma ve yatırım bankaları nezdindeki müstakriz fonlar zorunlu karşılığa tabi olup, bu yükümlülükler vadesiz mevduat/katılım fonlarına uygulanan zorunlu karşılık oranları uygulanmaktadır.

** Yurt dışı bankalardan alınan mevduat ve katılım fonları çekirdek dışı yükümlülük olarak değerlendirildiğinden, anılan yükümlülükler mevduat/katılım fonu dışındaki yükümlülükler için belirlenmiş olan zorunlu karşılık oranlarına tabi tutulmaktadır.

Bankaların diğer finansal kuruluşlara olan yükümlülükleri kapsamına giren “bankalar mevduatı”, stres dönemlerinde geri çekilme olasılığı daha yüksek olan fonlar olmaları nedeniyle müşteri mevduatından farklı bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla söz konusu fonlar çekirdek yükümlülük kapsamında kabul edilmemekte olup, 2016 yılı Şubat ayından itibaren yurt dışı bankalar mevduatı mevduat dışı yükümlülükler için belirlenmiş zorunlu karşılık oranlarına tabi tutulmuştur⁷.

Zorunlu karşılığa tabi yükümlülükleri oluşturan mevduat (çekirdek) ve diğer (çekirdek olmayan) yükümlülükler farklı zorunlu karşılık oranı uygulamasının başladığı 2011 yılı başında bankaların TL yükümlülükleri içinde mevduatın payındaki düşüş sona ermiş ve söz konusu oran yüzde 90 seviyesinde istikrar kazanmıştır. Zorunlu karşılığa tabi YP yükümlülükler içinde mevduatın payı ise daha dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, 2017 yılı Mart ayından bu yana yüzde 60 civarında yatay seyretmektedir (Grafik IV.2.II.1). Bankaların fonlama kompozisyonu içinde çekirdek yükümlülüklerin ağırlığını korumasının likidite riski açısından olumlu bir görünüme işaret ettiği değerlendirilmektedir.

Grafik IV.2.II.1: Bankaların Zorunlu Karşılığa Tabi Mevduat / Toplam Yükümlülük Gelişimi (% Pay)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 06.04.2018

Sermaye Şirketlerine Yönelik Özkaynakla Finansman Teşviki

7 Nisan 2015 tarih ve 29319 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 6637 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 8 inci maddesi ile Kurumlar Vergisi Kanunu’nun kurumlar vergisi matrahının tespitinde kurum kazancından yapılan indirimleri düzenleyen 10 uncu maddesinin 1 inci fıkrasına;

“Finans, bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde faaliyet gösteren kurumlar ile kamu iktisadi

⁷ Bankaların yurt içi bankalara olan yükümlülükleri zorunlu karşılık kapsamı dışındadır.

teşebbüsleri hariç olmak üzere sermaye şirketlerinin ilgili hesap dönemi içinde, ticaret siciline tescil edilmiş olan ödenmiş veya çıkarılmış sermaye tutarlarındaki nakdi sermaye artışları veya yeni kurulan sermaye şirketlerinde ödenmiş sermayenin nakit olarak karşılanan kısmı üzerinden TCMB tarafından indirimden yararlanan yıl için en son açıklanan 'Bankalarca açılan TL cinsinden ticari kredilere uygulanan ağırlıklı yıllık ortalama faiz oranı' dikkate alınarak, ilgili hesap döneminin sonuna kadar hesaplanan tutarın yüzde 50'si..."

bendi eklenerek sermaye şirketlerinin nakdi sermaye artışlarına vergi indirimi yoluyla teşvik sağlanmıştır. Böylece 1 Temmuz 2015 tarihinde yürürlüğe girecek şekilde, finansal sistem dışındaki sermaye şirketlerine yönelik özkaynak (çekirdek yükümlülük) kullanımını özendirici bir düzenleme yapılmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak, toptan fonlamaya göre daha istikrarlı bir yapıya sahip olan çekirdek yükümlülükler bankaların likidite riskine karşı dayanıklılığının sağlanması ve sürdürülmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çerçevede Basel III reformları ile bankaların çekirdek yükümlülük kullanımını gerekli kılan ve teşvik eden düzenlemeler uygulanmaya başlamıştır. Ülkemizde de bu düzenlemelere ek olarak, gerek banka ve banka dışı finansal kuruluşlar gerek reel sektörde faaliyet gösteren sermaye şirketleri için çekirdek yükümlülükleri teşvik eden bazı düzenlemeler yapılarak istikrarlı fonlamaya katkı sağlamıştır.

Kutu IV.2.III

Basel Likidite Karşılama Oranı Standartları ve Ülkemizde Likidite Karşılama Oranı Düzenlemesinin Temel Unsurları

Basel Komitesi tarafından bankaların kısa vadeli likidite risklerini kontrol altına almak amacıyla likidite karşılama oranına (LKO) ilişkin ilk dokümanlar 2010 yılı sonunda yayımlanmıştır. Daha sonra üye ülkelerin de katılımıyla çeşitli gözden geçirme süreçleri sonucunda 2013 yılı Ocak ayında metinlerde revizyona gidilmiştir. LKO düzenlemelerinin başlangıç tarihi olarak 01.01.2015 belirlenmiştir.

Ülkemizde de Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik düzenlemesi, büyük bir kısmı 01.01.2014 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 21.03.2014 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Söz konusu yönetmelik, bankaların varlıklarının kısa vadeli yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde likit varlık bulundurmalarına ilişkin usul ve esasları belirlemektedir.

Yönetmelikte, toplam ve yabancı para olmak üzere iki farklı LKO hesaplanmaktadır. Toplam LKO, Türk lirası ve yabancı para cinsinden toplam likit varlıkların, Türk lirası ve yabancı para cinsinden nakit çıkışlarını karşılama oranını ifade etmektedir. Benzer şekilde yabancı para LKO da yabancı para cinsinden likit varlıkların yabancı para nakit çıkışlarını karşılama oranını ifade etmektedir.

Toplam ve yabancı para ayrımının yanında konsolide ve konsolide olmayan şeklinde de bir ayrım yapılmaktadır. Konsolide olmayan toplam ve yabancı para LKO’lara sırasıyla, Türk Lirası ile yabancı para birimi toplamı ve yabancı para üzerinden günlük olarak belirlenecek LKO’ların haftalık basit aritmetik ortalaması alınarak ulaşılmaktadır. Diğer taraftan, konsolide toplam ve yabancı para LKO’lar ise sırasıyla, Türk Lirası ile yabancı para birimi toplamı ve yabancı para üzerinden günlük olarak belirlenecek LKO’ların aylık basit aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmaktadır.

Basel kriterlerine uygun bir şekilde ülkemizde kural olarak, konsolide ve konsolide olmayan toplam LKO’nun yüzde 100’den, konsolide ve konsolide olmayan yabancı para LKO’nun ise yüzde 80’den az olamayacağı belirlenmiş ancak 01.01.2019 tarihine kadar artan kademeli bir geçiş süreci öngörülmüştür. Bu kapsamda, uygulamanın yürürlüğe girdiği 01.01.2015 tarihinde toplam LKO için asgari yüzde 60, yabancı para LKO ise yüzde 40 olarak belirlenmiş, her yıl bu oranların 10 baz puan artırılarak nihai olarak 2019 yılı başında sırasıyla yüzde 100 ve yüzde 80’e ulaşması kurala bağlanmıştır.

Yönetmeliğin 4’üncü maddesinin 5’inci fıkrasına bağlı olarak, kalkınma ve yatırım bankaları, iş modellerindeki farklılıklardan dolayı LKO sınırlandırmasına tabi tutulmamakta, bunun yerine eski likidite düzenlemesi olan Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik hükümlerine göre likidite durumları kontrol edilmektedir.

LKO hesaplaması yüksek kaliteli likit varlık stokunun, net nakit çıkışlarına bölünmesi suretiyle bulunmaktadır.

$$\text{Likidite Karşılama Oranı} = \frac{\text{Yüksek kaliteli likit varlık stoğu}}{\text{Net nakit çıkışları}}$$

Yüksek kaliteli varlık stoku, birinci kalite likit varlıklar ile ikinci kalite likit varlıklar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bir varlığın yüksek kaliteli likit sayılabilmesi için temel anlamda değeri kolay ölçülmeli, alış-satış marjı düşük, işlem hacmi yüksek, piyasası geniş ve derin olmalıdır. Birinci kalite veya ikinci kalite ayrımı da genel anlamda likidite gücüne göre belirlenmiş olup, birinci kalite olarak

sayılanların daha likit yapıya sahip olması öngörülmektedir.

Tablo IV.2.III.1: Yüksek Kaliteli Likit Varlıkların Sınıflandırılması

	YÜKSEK KALİTELİ LİKİT VARLIKLAR
A	Birinci Kalite Likit Varlıklar
B	İkinci Kalite Likit Varlıklar
B1	2A Kalite Likit Varlıklar
B2	2B Kalite Likit Varlıklar

Kaynak: LKO Yönetmeliği

Net nakit çıkışları, LKO hesaplamasının paydasını oluşturmakta olup, toplam nakit çıkışlarının toplam nakit girişlerini aşan kısmı olarak ifade edilmekte ve nakit girişlerinin nakit çıkışlarının yüzde 75'ini aşan kısmı dikkate alınmamaktadır. Nakit çıkışları, beklenen bilanço içi veya dışı yükümlülüklerde 30 gün içerisinde görülmesi muhtemel nakit çıkışlarının ilgili dikkate alınma oranlarıyla çarpılmasıyla bulunmaktadır. Nakit çıkışlarında, teminatsız, teminatlı, yapılandırılmış finansal araçlar ve bilanço dışı olmak üzere 4 farklı borç türü esas alınmaktadır. Nakit girişlerinde ise, bilanço içi ve dışı varlıklar ilgili oldukları dikkate alınma oranları ile çapılmaktadır. Söz konusu varlıklar, teminatlı, teminatsız ve diğer olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır. Bunların yanında, hem nakit çıkışı hem de nakit girişi sağlayan teminat swapları da net nakit çıkışı hesaplamasına dâhil edilmektedir.

Tablo IV.2.III.2: Nakit Çıkışlarının Sınıflandırılması

	NAKİT ÇIKIŞLARI
I.	Teminatsız Borçlar
II.	Teminatlı Borçlar
III.	Yapılandırılmış Finansal Araçlardan Borçlar
IV.	Bilanço Dışı Borçlar
	NAKİT GİRİŞLERİ
I.	Teminatlı Alacaklar
II.	Teminatsız Alacaklar
III	Diğer Nakit Girişleri

Kaynak: LKO Yönetmeliği

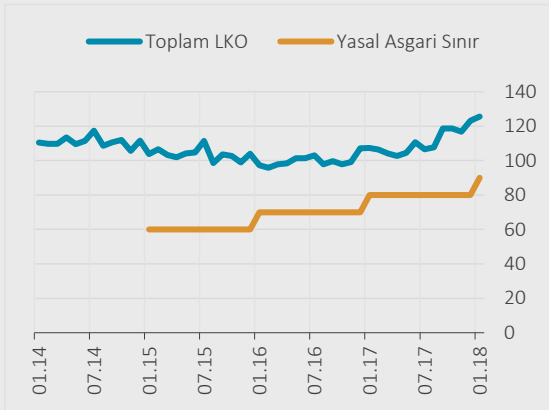
Yüksek kaliteli likit varlık ile net nakit çıkışları hesaplamalarında, söz konusu değerlerin çarpılacağı "dikkate alınma oranlarının" esas alınması gerekmektedir. Söz konusu oranlar, birinci kalite yüksek likit varlıklar için yüzde 100, ikinci kalitedekiler için ise daha küçük değerler şeklinde

belirlenmiştir. Benzer şekilde net nakit çıkışları tarafında, gerçekleşme ihtimali yüksek olanlar için daha fazla dikkate alınma oranları esas alınmaktadır. Bu yolla, banka likidite düzeyi yüksek olan aktif edindiğinde LKO pozitif yönde etkilenirken, potansiyeli kuvvetli bir nakit çıkışına neden olacak işlem yaptığı LKO negatif yönde etkilenmektedir.

Toplam ve yabancı para LKO'larının asgari belirlenen oranların altında kalınması durumu "uyumsuzluk" olarak nitelendirilmekte olup, söz konusu uyumsuzluğun oluşması halinde nedenleriyle birlikte alınacak önlemlerin BDDK'ya bildirilmesi gerekmektedir. Konsolide olmayan oranlarda oluşan bir uyumsuzluğun iki hafta içerisinde giderilmesi gerekmekte olup, bir takvim yılı içerisinde altı defadan fazla uyumsuzluğun oluşmaması gerekmektedir. Konsolide tarafta ise arka arkaya iki kez veya bir takvim yılında ikiden fazla uyumsuzluğun gerçekleşmemesi gerekmektedir.

Edinilen tecrübeler, bankaların strese girmesinde ve sistemik riskin doğmasında likidite riskinin büyük paya sahip olduğunu göstermektedir. Ülkemizde de strese giren bankaların birçoğunun likidite yönetiminde başarısız olduğu açıkça görülmüştür. Basel düzenlemelerine uyumlu olarak uygulanan LKO, bu anlamda bankaları yeterli düzeyde kısa vadeli likit aktif bulundurmaya zorlamaktadır. Ülkemizde sektörün hem toplam hem de yabancı para likidite karşılama oranları, yasal olarak belirlenen sınırların oldukça üzerinde seyretmektedir.

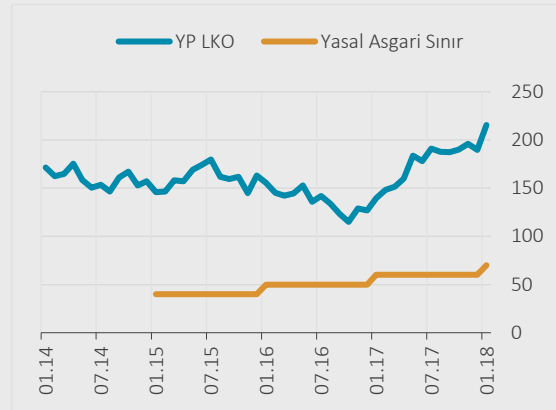
Grafik IV.2.III.1: Toplam LKO ve Yasal Asgari Sınır (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 01. 2018

Grafik IV.2.III.2: YP LKO ve Yasal Asgari Sınır (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 01. 2018

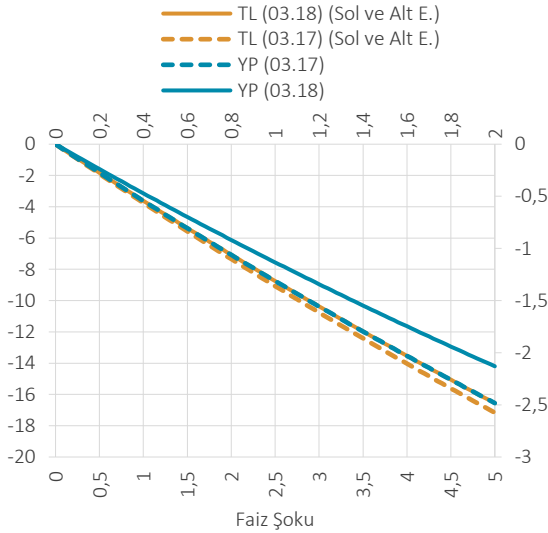
IV.3 Faiz ve Kur Riski

Yeniden fiyatlama dönemine göre TL cinsinden faiz riskine duyarlı aktifler ile pasiflerin ortalama vadesi sırasıyla 20 ay ve 3 ay seviyesindeki yatay seyrini korumuştur. YP cinsinden faiz riskine duyarlı pasiflerin ortalama vadesi 12 ay seviyesinde kalırken, aktiflerin ortalama vadesi ise sınırlı da olsa kısalarak 21 ay olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede türev finansal araçların görece daha kısa vade kompozisyonu belirleyici olmuştur.

Sektörün TL cinsinden bilanço içi ve bilanço dışı faize duyarlı pozisyonları yüzde 5 oranına, YP cinsinden bilanço içi ve bilanço dışı faize duyarlı pozisyonları ise yüzde 2 oranına kadar pozitif faiz şokuna tabi tutularak muhtemel kaybın özkaynaklara oranı hesaplanırken ekonomik değer yaklaşımı benimsenmiştir. Bu kapsamda sektörün TL cinsinden bilanço içi ve bilanço dışı faize duyarlı pozisyonlarına uygulanan yüzde 5 oranında pozitif faiz şoku özkaynakların yüzde 17'si civarında muhtemel kayba sebep olmaktadır. Diğer taraftan YP cinsinden bilanço içi ve bilanço dışı faize duyarlı pozisyonlara uygulanan yüzde 2 oranındaki pozitif faiz şoku sonucunda ise özkaynakların yüzde 2'si oranında muhtemel kayıp hesaplanmıştır. Geçen yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında TL pozisyonun pozitif faiz şokundan kaynaklanan muhtemel kayıp/özkaynak oranında belirgin bir değişim olmazken, YP pozisyonun pozitif faiz şokundan kaynaklanan muhtemel kayıp/özkaynak oranında kayda değer bir azalma gözlenmiştir (Grafik IV.3.1).

Bankaların sabit faizli gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan menkul kıymetleri faiz oranlardaki değişime göre yeniden değerlendirme kanalıyla özkaynakları etkileyebilmektedir. Söz konusu etki, TL cinsinden menkul kıymetler için yüzde 5, YP cinsinden menkul kıymetler için ise yüzde 2 oranına kadar faiz artışı uygulanmak suretiyle hesaplanmıştır. Muhtemel kayıp/özkaynak oranı önceki rapor dönemindeki seviyesini koruyarak TL ve YP menkul kıymetler için sırasıyla yüzde 3'e ve yüzde 2'ye kadar öngörülmüştür (Grafik IV.3.2).

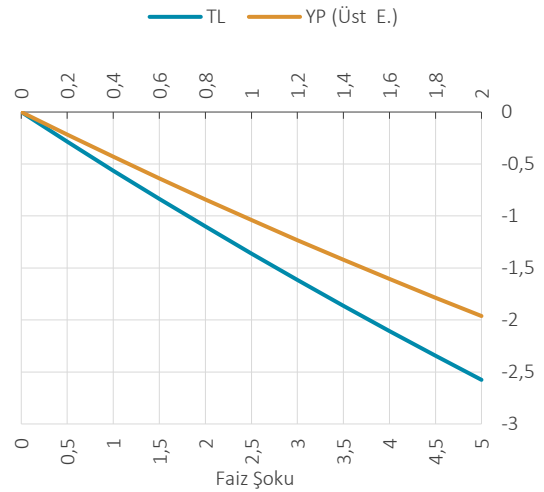
Grafik IV.3.1: Ekonomik Değer Yaklaşımına Göre Yeniden Fiyatlama Kanalıyla Faiz Riski (%)

Kaynak: TCMB, Yazarların Hesaplamaları. Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Ekonomik değer yaklaşımında faize duyarlı tüm varlık ve yükümlülüklerin faiz oranındaki değişim karşısında bugünkü değerindeki değişim esas alınmaktadır.

Grafik IV.3.2: Sabit Faizli Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Menkul Değerler Faiz Riski (%)

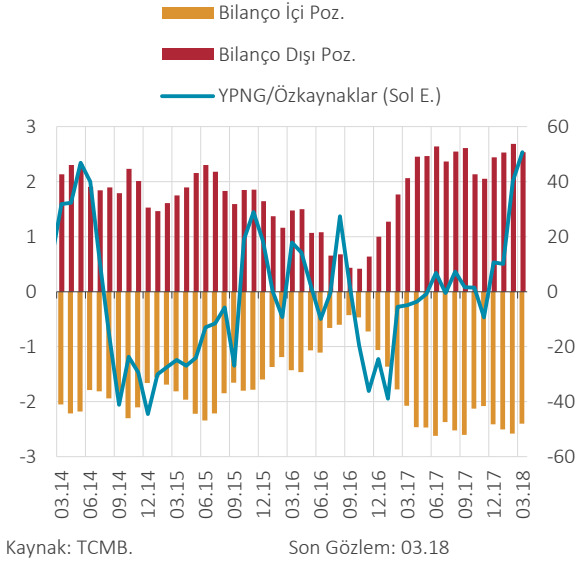
Kaynak: TCMB, Bloomberg, Yazarların Hesaplamaları. Son Gözlem: 03.18

Dipnot: TFRS 9 standardının 2018 yılının Ocak ayından itibaren uygulamaya geçmesiyle birlikte banka bilançolarındaki Satılmaya Hazır Menkul Değerler (Net) ifadesinin yerini Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Menkul Değerler ifadesi almıştır.

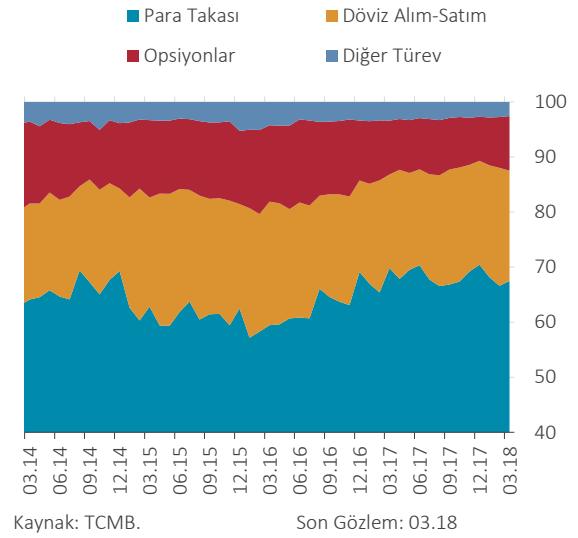
Bankacılık sektörünün bilanço içerisindeki sınırlı açık pozisyonlarından kaynaklanabilecek kur riskini yönetirken ağırlıklı olarak kullandığı bilanço dışı döviz işlemlerinde ihtiyatlı davrandığı gözlenmektedir. Bu doğrultuda sektör için hesaplanan YP net genel pozisyonu/öz kaynak oranı iki yönlü standart yasal sınır olan yüzde 20'nin oldukça altında yüzde 3 civarında gerçekleşmiştir (Grafik IV.3.3).

Kur riski yönetiminde sektör tarafından aktif olarak kullanılan bilanço dışı döviz işlemlerinin türlerine göre dağılımı incelendiğinde para takası işlemleri ön plana çıkmaya devam etmektedir. Diğer taraftan söz konusu kompozisyon önceki rapor dönemi ile uyumludur (Grafik IV.3.4).

Grafik IV.3.3: Bankacılık Sektörü Yabancı Para Pozisyon Gelişimi (Milyar ABD Doları, %)

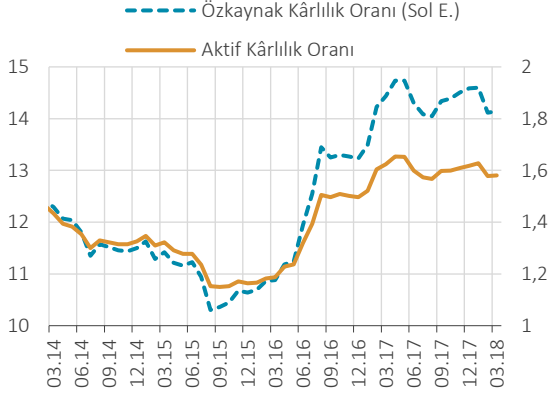
Grafik IV.3.4: Bilanço Dışı YP İşlemlerin Brüt Pozisyonları (Aktif+Pasif) Dağılımları (%)

IV.4 Kârlılık ve Sermaye Yeterliliği

2015 yılının son çeyreğinden itibaren ivmelenen bankacılık sektörü kârlılık göstergeleri, mevcut Rapor döneminde de güçlü seviyelerini korumuştur (Grafik IV.4.1). Bir önceki Rapor döneminden itibaren özkaynak ile aktif kârlılık oranındaki yatay seyirde artan sermaye piyasası işlemleri zararlarının ve mevduat faiz giderlerindeki sınırlı artışın kârlılığı dengeleyici etkisi olmuştur. Geçen yılın son çeyreğinde kredi riski büyümesinde geçici nitelikte bir artış neticesinde sermaye yeterlilik oranlarında sınırlı bir gerileme yaşanmasına rağmen yıl sonundan itibaren dengeleme gözlenmiştir (Grafik IV.4.2).

Grafik IV.4.1: Aktif ve Özkaynak Kârlılığı Gelişimi (%)

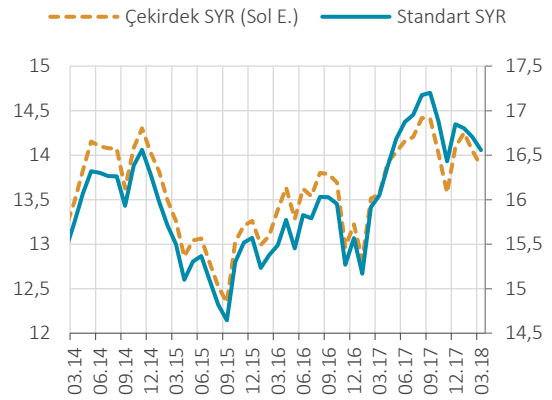

Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Kârlılık oranları bir yıllık birikimli kâr üzerinden bir yıllık ortalama paydaya bölünerek hesaplanmaktadır.

Grafik IV.4.2: Standart ve Çekirdek SYR Gelişimi (%)

Kaynak: TCMB.

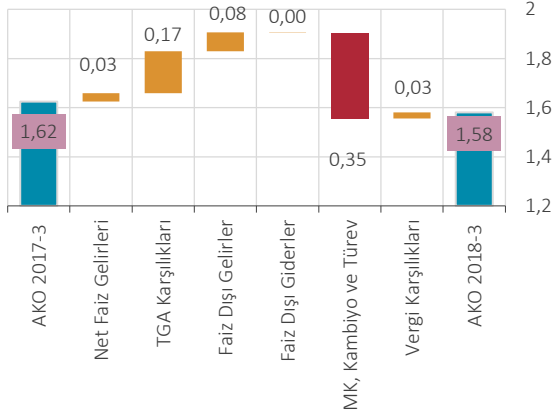
Son Gözlem: 03.18

IV.4.1 Kârlılık

Son bir yıl içerisinde aktif kârlılık oranındaki değişimi etkileyen faktörlere gelir-gider hesapları ayrıntısında bakıldığında, net faiz gelirlerindeki artış, aktif kalitesi görünümündeki iyileşme ve faiz dışı giderlerdeki görece azalmanın kârlılığı olumlu, faiz dışı gelirlerdeki azalma ile para takası işlem ihtiyacının ve son dönemde maliyetlerin artmasından kaynaklanan türev giderlerinin ise kâr üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu görülmektedir (Grafik IV.4.3).

Net faiz gelirinden gelen etki, 12 aylık dönemde sektör aktif kârlılık oranını 3 baz puan civarında artırmıştır. 2017 yılının son çeyreğinde KGF kefaletli kredi kullanımının üst sınıra yaklaşması ile hacim kanalından gelen etkiyi sınırlandırmış olsa da net faiz marjındaki yatay seyir devam etmiştir. 2018 yılının Ocak ayında yeni kefalet imkânı ve kredi geri dönüşlerine göre yıl içinde ilave kefalet kullandırmalarının destekleyici etkisiyle net faiz gelirindeki olumlu görünüm sürmüştür (Grafik IV.4.4).

Grafik IV.4.3: Gelir/Gider Kalemlerinin Aktif Kârlılık Oranına Etkisi (%)

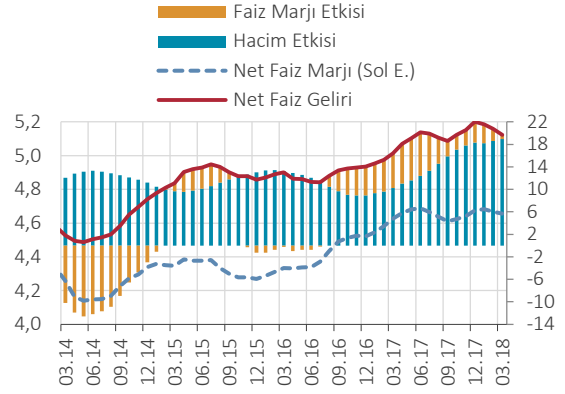

Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.18

Dipnot: Kırmızı sütunlar azaltıcı etkiyi, sarı sütunlar ise artırıcı etkiyi göstermektedir

Grafik IV.4.4: Net Faiz Geliri Değişimine Katkı (12 Ay Birikimli, %, Milyar TL)

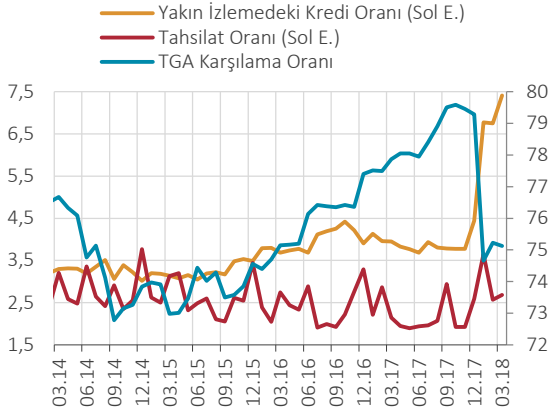
Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.18

Kredilerdeki hızlı büyümeye bağlı olarak TGA oranlarındaki azalma son bir yıllık dönemde kârlılığı 17 baz puan kadar olumlu etkilemiştir. Yakın izlemedeki kredi oranlarında artış 2017 yıl sonu itibarıyla büyük ölçekteki bir kredinin yakın izlemeye alınması ile TFRS 9 standardı kapsamında yakın izlemedeki krediler ve diğer alacakların yeniden düzenlenmesinden kaynaklanmıştır. Tahsilat oranı güçlü seviyelerini korumuştur. 2018 yılının Ocak ayındaki TGA karşılama oranlarındaki belirgin düşüş TFRS 9 uygulamasına geçişle birlikte ayrılan karşılık tutarının azalması sonucu gerçekleşmiştir (Grafik IV.4.5).

Bankaların menkul değer alım-satım, türev ve kambiyo işlemlerinden elde edilen özellikle hedge amaçlı yapılan türev işlemlerinden kaynaklanan kâr ve zararın muhasebeleştirildiği diğer faiz dışı gelir gider kalemi, geçtiğimiz Rapor döneminden bu yana kârlılık üzerinde olumsuz bir etki göstermiştir. Bu etkinin görülmesinde, mevcut rapor döneminde TL kaynak sağlanması amacıyla yapılan para takası işlemlerin maliyetlerinin sınırlı artış göstermesi belirleyici olmuştur (Grafik IV.4.6).

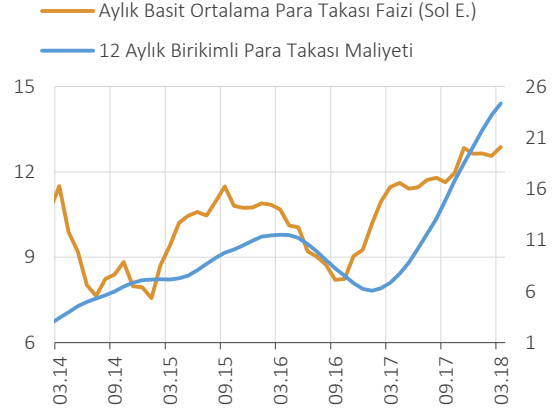
Grafik IV.4.5: TGA Ek Göstergeleri (%)

Kaynak: TCMB.

Son Gözlem: 03.18

Grafik IV.4.6: Para Takası İşlem Maliyeti ve Faizleri (% Milyar TL)

Kaynak: TCMB Bloomberg,

Son Gözlem: 03.18

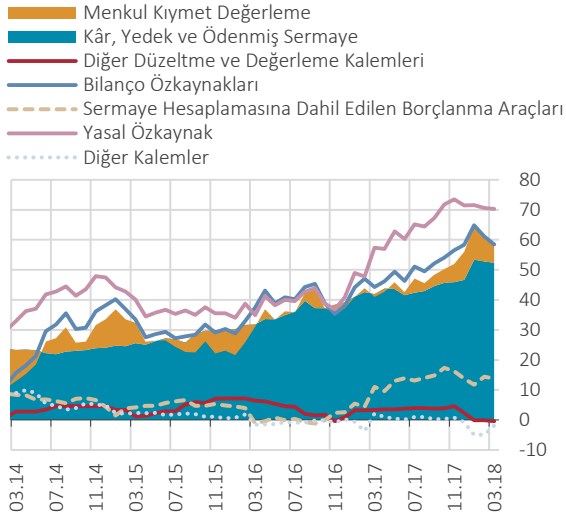
Yazarların Hesaplamaları.

Dipnot: Para takası faizinde referans olarak 3 aylık ABD doları-TL para takası işlem faizlerinin aylık ortalaması kullanılmış ve maliyet hesabı bankaların aylık ortalama net TL-YP para takası pozisyonları ve aylık ortalama ABD doları kuru ile yapılmıştır.

Faiz dışı gelirler, 2018 yılının Ocak ayında uygulanmasına başlanan TFRS 9 standardı kapsamındaki geçmiş yıllara ilişkin karşılık iptali ile bankacılık hizmetleri gelirlerinin belirleyici etkisiyle kârlılık oranını 8 baz puan kadar yükseltmiştir. Diğer taraftan sektörün operasyonel maliyetleri düşürme çalışmaları ile sektörü destekleyen vergi düzenlemeleri faiz dışı giderlerin kârlılık üzerindeki sınırlı olsa da olumlu etkisini sürdürmesine katkı sağlamıştır.

IV.4.2 Sermaye Yeterliliği

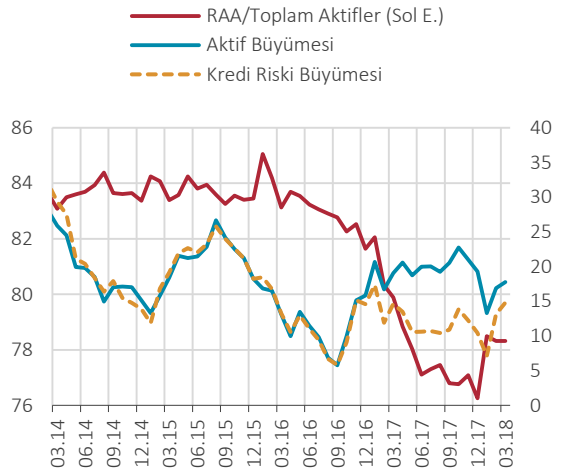
Grafik IV.4.7: Özkaynak Değişimleri (12 Ay Birikimli, Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

Grafik IV.4.8: Risk ve Aktif Gelişmeleri (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.18

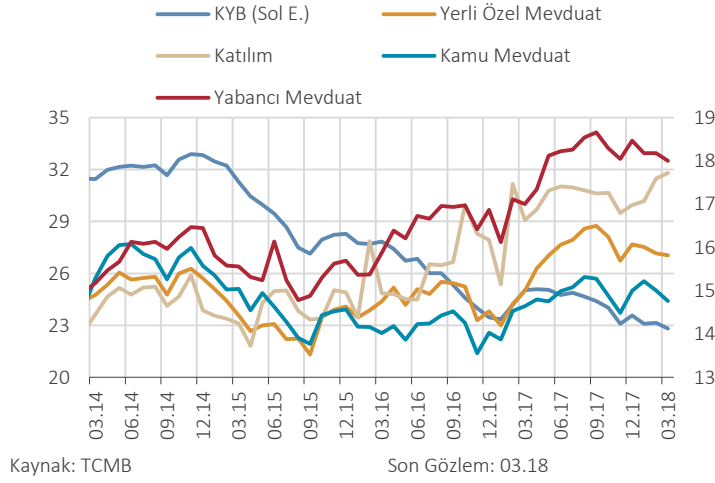
Yasal özkaynaklar son bir yıl içerisinde, yükselen kârlılık ve sermaye hesaplamasına dahil edilen borçlanma araçlarındaki artıştan olumlu yönde etkilenmiştir. Sektörde sermaye hesaplamasına dahil edilen

borçlanma araçları teminindeki dengelenme 2017 yılının son çeyreğinden itibaren göze çarpmaktadır. Diğer taraftan, iştirakler, bağlı ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların değerlemesinin olumlu etkisiyle içsel kaynak olarak menkul kıymet değerlemesi dikkat çekmiştir (Grafik IV.4.7).

Risk ağırlıklı varlık kompozisyonunda önemli bir değişiklik olmamakla birlikte, 2017 yılının son çeyreğinde kredi büyümesindeki dengelenme, kredi riskini ve aktif büyümesini geçici olarak sınırlamıştır. Aktif büyümesindeki dengelenme sonucunda risk ağırlıklı aktiflerin toplam aktifler oranında sınırlı artış gözlenmiştir (Grafik IV.4.8).

Kârlılık artışı ve sermaye hesaplamasına dahil edilen borçlanma araçları teminleri ile birlikte sektörün sermaye yeterlilik oranları güçlü seviyelerini korumuştur (Grafik IV.4.9). Mevcut kârlılık seviyesi ve sermaye yeterliliği pozisyonu göz önüne alındığında, sermaye yeterliliği, bankacılık sisteminin kredi büyümesini desteklemesinde kısa ve orta vadede bir kısıt teşkil etmemektedir. 2018 yılında sıkılaştan finansal koşulların da etkisi ile sektörün kârlılığını faiz marjları üzerinden korumaya çalışacağı düşünülmektedir.

Grafik IV.4.9: Banka Türü Bazında SYR (%)

Kutu IV.4.1

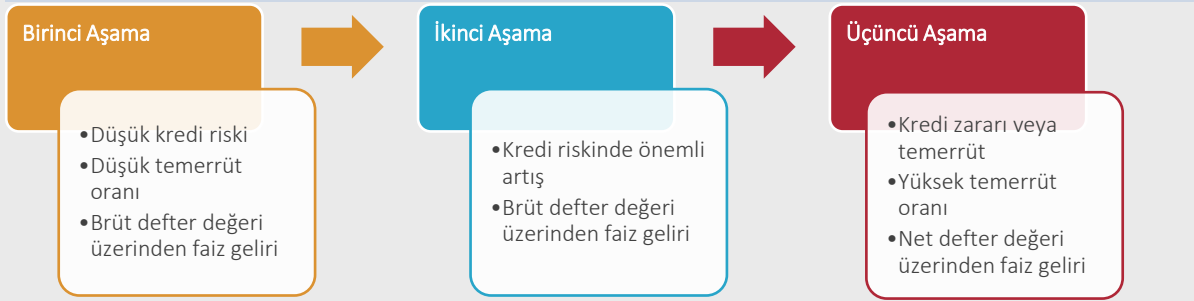
TFRS 9 Uygulaması ve Bankacılık Sektörüne Etkileri

Küresel kriz sonrası dönemde “gerçekleşen kredi zararı” yaklaşımının sorgulanması ile muhasebe standartlarında daha dinamik bir yapı zorunluluk haline gelmiştir. 2014 yılında finansal araçların ölçüme dayalı olarak sınıflandırılması, beklenen kredi zararları, riskten korunma muhasebesi konularına ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır (TCMB, 2017). 2018 yılı Ocak ayında yürürlüğe giren Finansal Araçlara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 9) kriz sonrasında gelişen risk odaklı bakış açısını yansıtmaktadır. Bu kutuda ihtiyatlı bir karşılık mekanizmasına imkân tanıyan “beklenen kredi zararı” (BKZ) yaklaşımı, uygulama sonuçlarına ilişkin beklenti ve gerçekleştirmeler incelenmektedir.

2018 yılına kadar standart nitelikli nakdi krediler için yüzde 0 ile 1, yakın izlemedeki nakdi krediler için yüzde 1 ile 2 arasında genel; donuk alacaklar için yüzde 20 ile 100 arasında özel karşılık oranları uygulanmaktaydı. Yeni dönemde TFRS 9 uygulamayan bankalar için belirtilen genel karşılık oranı alt sınırı standart nitelikli nakdi krediler için yüzde 1,5; yakın izlemedeki nakdi krediler için yüzde 3 seviyesine yükseltilmiştir. TFRS 9 uygulamayan bankalar için artırılan karşılık yükümlülükleri, bankaları TFRS 9 sistemini uygulamaya teşvik eden bir unsur olmaktadır.

Kredi zararı “sözleşme uyarınca gerçekleşmesi gereken nakit akışı ile tahsili beklenen nakit akışı farkının bugünkü değeri” olarak tanımlanırken BKZ, kredi zararının temerrüt olasılıklarıyla (TO) ağırlıklandırılmasıyla hesaplanmaktadır. Hesaplama, krediye ilişkin risklilik düzeyinin gelişimine bağlı üç aşamayı kapsamaktadır (Şekil 1).

Şekil IV.4.1.1: TFRS 9 Uygulayan Bankalarca Ayrılacak Kredi Karşılıkları

TFRS 9 kapsamında güncellenen 22.06.2016 tarihli yeni Karşılık Yönetmeliği’nde kredi sınıfları ile sınıflar arası geçişlerde 30 ve 90 gün vade aşımı ön kabulleri korunmaktadır. Standart nitelikli kredi grubundan yakın izlemeye geçişte uygulanmaya başlanan “kredi riskinde önemli artış” ölçütü ise standart nitelikli bir kredinin vade aşımına bağlı olarak yakın izleme sınıfına kolaylıkla girebilmesi sonucunu doğurmaktadır. Ancak, makul ve desteklenebilir ileriye dönük bilginin aşırı maliyet ve çabaya katlanılmadan sağlanması durumunda kredi risk değerlendirmesinde sadece vade aşımına ilişkin bilgi üzerinden değerlendirme yapılamamaktadır.

Bankaların yeni standartlara uyum düzeyleri merak edilmektedir. Çünkü değişiklikler bankaları sadece BKZ hesaplaması ve karşılıklar tutarları üzerinden etkilememektedir. Dönüşüm süreci teknolojik alt yapı, insan kaynağı ve raporlama hazırlığı gibi farklı açılardan standartlara uyumu da kapsamaktadır. Yapısal teknolojik değişimlerin yanında TFRS 9 bankaların “kredi riskinde önemli derecede artış” kistasını değerlendirirken TO, geciken gün sayısı, stres testi sonuçları gibi içsel risk değerlendirmeleri kullanmalarını da gerektirmektedir. Örneğin, BKZ hesaplamasına esas TO hesaplamasına makro değişkenlerin eklenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda TO’nun her dönem

için ayrı ayrı hesaplanması gelir tablolarının risklerin dönemsel olarak dinamik takibine olanak tanımaktadır.

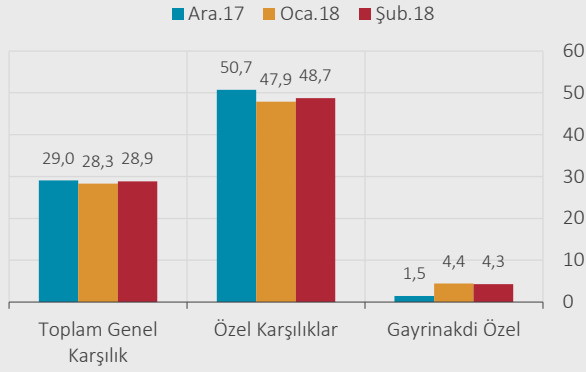
TFRS 9 ile gelen 12 aylık ve ömür boyu BKZ tutarları ile “kredi riskinde önemli artış” ifadeleri Basel kapsamında yeni olmasa da bu ifadelerin banka bilançoları için yeni olduğu bilinmektedir. Örneğin, Basel düzenlemesi 12 aylık BKZ hesaplamasını içerirken, TFRS 9, 12 aylık BKZ’ye ek olarak ömür boyu BKZ hesaplamalarını da içermektedir. Basel düzenlemesinde, BKZ yöntemi geçmiş verileri dikkate alan statik bir yöntem iken TFRS 9’da ileriye dönük zarar tahminlerini de içeren dinamik bir yapıya sahiptir. Ayrıca Basel’de TO tahmininde yalnız olumsuz senaryolar dikkate alınırken, TFRS 9’da olumlu senaryolar da kullanılmaktadır (Avul, 2018).

BDDK, 29 Aralık 2017 tarihli açıklamasında bankaların büyük kısmının TFRS 9 kapsamında BKZ hesaplamasına, düzenlemenin yürürlük tarihi itibarıyla geçebileceğini duyurmuştur. 2018 Ocak ayı itibarıyla sektörde yer alan 51 bankanın 35’inin TFRS 9 uygulamasına geçiş yaptığı görülmektedir. Önümüzdeki süreçte TFRS 9 uygulayan banka sayısının artması beklenmektedir.

TFRS 9’un Etkileri

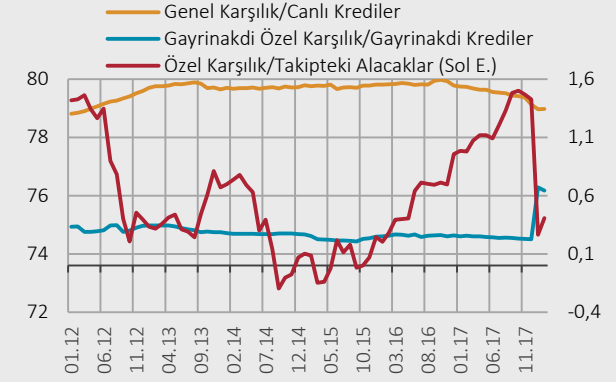
TFRS 9’un Ocak ayında yürürlüğe girmesiyle birlikte bankacılık sektörü karşılıklarında bazı değişimler gözlenmiştir. Bilançoda yer alan karşılık kalemleri 2017 yılı içinde göreceli olarak yatay bir hareket göstermiştir. Aralık 2017 ile Ocak 2018 karşılaştırıldığında TFRS 9 düzenlemesinin bankacılık sektörü bilançosu üzerindeki etkisi anlaşılabilir. Ocak ayında bankacılık sektörü genel karşılık tutarı 0,7 milyar TL, özel karşılık tutarı da 2,7 milyar TL azalmıştır (Grafik 1). Gayrinakdi krediler için ayrılan özel karşılıklarda (tazmin edilmemiş ve nakde dönüşmemiş gayrinakdi krediler için) ise 2,9 milyar TL’lik bir artış gözlenmiştir. Toplamda bakıldığında ise Ocak ayında Aralık ayına göre bankacılık sektörü özel ve genel karşılık tutarında 0,7 milyar TL’lik bir gerileme görülmektedir. Diğer taraftan, Ocak ayı karşılık tutarı içinde ilgili dönemde açılan krediler için ayrılan genel karşılıklar ve tahsili gecikmiş alacak olarak sınıflandırılan krediler için ayrılan özel karşılıklar da yer almaktadır. Buna ek olarak aktiften silinen kredilerden kaynaklı olarak karşılık tutarlarında bir gerileme gözlenmiş olabileceği de dikkate alınmalıdır. Aktiften silinen krediler karşılık tutarını azaltıcı etki yapsa da, ilgili dönemde açılan krediler için ayrılan karşılıkların seviyesi göz önüne alındığında, TFRS 9’dan kaynaklı olarak özkaynaklarda ve gelir tablosunda oluşan net etkinin 0,7 milyar TL’nin de üzerinde olabileceği değerlendirilmektedir. Yine de tutarın görece düşük olması nedeniyle TFRS 9 uygulamasının bankacılık sektörü kapsamlı geliri üzerinde belirgin bir etki oluşturmadığı değerlendirilmektedir.

Karşılık tutarlarındaki değişimler beklendiği gibi bankacılık sektörü takipteki kredi karşılama oranlarını da etkilemektedir. Azalan özel karşılık tutarının da etkisiyle takipteki kredi karşılama oranı (özel karşılık/takipteki alacaklar) Aralık ayındaki yüzde 79,3 seviyesinden Ocak ayında yüzde 74,7 seviyesine gerilemiştir. Genel karşılıkların toplam canlı kredilere oranında da benzer bir gelişim görülmektedir. Genel karşılıkların toplam canlı kredilere oranı sınırlı oranda gerileyerek 2017 Aralık ayındaki yüzde 1,38 seviyesinden 2018 yılı Ocak ayında yüzde 1,34 seviyesine gelmiştir. Tazmin edilmemiş ve nakde dönüşmemiş gayrinakdi krediler için ayrılan özel karşılıkların toplam gayrinakdi kredilere oranında ise belirgin bir artış görülmektedir. Bu oran Aralık ayına göre 44 baz puan yükselerek Ocak ayında yüzde 0,67 seviyesinde gerçekleşmiştir. Sonuç olarak TFRS 9 uygulaması ile oluşan yeni bilanço yapısına bağlı olarak önceki dönemlere göre canlı ve takipteki krediler için daha az genel ve özel karşılık, gayrinakdi krediler için ise daha fazla özel karşılık ayrıldığı görülmüştür.

Grafik IV.4.1.1: Genel ve Özel Karşılıkların Gelişimi
(Milyar TL)

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: Şubat 2018

Grafik IV.4.1.2: Alacak Karşılama Oranlarının Gelişimi
(%)

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: Şubat 2018

TFRS 9'un bankacılık sektöründe büyük ölçüde kullanılmaya başlandığı ve uygulamanın hâlihazırda oldukça ihtiyati olarak uygulanan karşılık politikasında bankalara bir miktar alan sağladığı görülmektedir. Ayrıca BKZ modellerindeki sürekli iyileştirme döngüsünün, önümüzdeki dönemde TFRS 9'un ana konusu olmayı sürdürmesi beklenmektedir.

Kaynakça

Avul, E. (28 Şubat 2018), TFRS 9 Kapsamında Finansal Araçlara İlişkin Değer Düşüklüğü Karşılıkları ve Bankacılık Sektöründeki Uygulaması. Türkiye Bankalar Birliği

BDDK, 29 Aralık 2017 Tarihli Karşılıklar Yönetmeliği Hakkında Basın Açıklaması

BDDK, TFRS 9 Uyarınca Beklenen Kredi Zararı Karşılığı Hesaplamasına İlişkin Rehber

BDDK, Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

KGK, TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı (2017 Sürümü)

TCMB (2017). Finansal Araçlar Uluslararası Mali Raporlama Standardı 9: Beklenen Kredi Zararı. Finansal İstikrar Raporu, 24.